

ภาค 2

นิติบุคคล

นิติบุคคล คือบุคคลที่กฎหมายรับรองให้มีสภาพบุคคล และกฎหมายรับรองถึงสิทธิและหน้าที่ของนิติบุคคล นิติบุคคลมีส่วนประกอบ มีชื่อ ภูมิลำเนา สถานะ และความสามารถเหมือนบุคคลธรรมดา การก่อตั้งนั้นอาศัยอำนาจตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และกฎหมายอื่นในหมวดนิติบุคคลตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ โดยบัญญัติเรื่องนิติบุคคลไว้ตั้งแต่มาตรา 68 ถึง 97 ซึ่งจะแบ่งการเรียบเรียงออกเป็น 5 ส่วน

ส่วนที่ 1 ประเภทต่าง ๆ ของนิติบุคคล

ส่วนที่ 2 สิทธิและหน้าที่ของนิติบุคคล

ส่วนที่ 3 ภูมิลำเนานิติบุคคล

ส่วนที่ 4 การจัดการนิติบุคคล

ส่วนที่ 5 การสิ้นสุดสภาพนิติบุคคล

ส่วนที่ 1

ประเภทต่าง ๆ ของนิติบุคคล

มาตรา 68 "อันว่านิติบุคคลนั้น จะมีขึ้นได้ก็แต่ด้วยอาศัยอำนาจแห่งบทบัญญัติทั้งหลายของประมวลกฎหมายนี้ หรือกฎหมายอื่น"

อาจจำแนกนิติบุคคลออกเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ 2 ประเภท ตามมาตรา 68 คือ

1. นิติบุคคลตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

มาตรา 72 จำพวกที่กล่าวต่อไปนี้ ถือเป็นนิติบุคคล คือ

1.1 ทบวงการเมือง

1.2 วัดวาอาราม

1.3 ห้างหุ้นส่วนที่จดทะเบียนแล้ว

1.4 บริษัทจำกัด

1.5 สหกรณ์

1.6 มูลนิธิที่ได้รับอำนาจแล้ว

2. นิติบุคคลตามกฎหมายอื่น เช่น พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยรามคำแหง พ.ศ. 2514 มาตรา 5 มหาวิทยาลัยรามคำแหงเป็นนิติบุคคล พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 มาตรา 18 ได้กำหนดให้สหกรณ์ที่จดทะเบียนแล้วเป็นนิติบุคคล พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มาตรา 4 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เป็นนิติบุคคล ราชบัณฑิตยสถานเป็นทบวงการเมืองตามมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2485 พระราชบัญญัติจัดตั้งองค์การในรัฐบาล พ.ศ. 2496 มาตรา 4 เช่น องค์การรัฐวิสาหกิจต่าง ๆ พระราชบัญญัติ-มัสยิดอิสลาม พ.ศ. 2490 มาตรา 5 ให้มัสยิดซึ่งจดทะเบียนก่อนพนักงานเจ้าหน้าที่แล้วเป็นนิติบุคคล เป็นต้น

มีสิทธิที่จะกระเปี่ยนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่แล้วเป็นนิติบุคคล หมายความว่าให้เป็นนิติบุคคลนับแต่วันที่ไต่จทะเปี่ยนเปันตนไป (ฎีกาที่ 239/2514)

โรงเรียนไม่ใช่นิติบุคคล (ฎีกาที่ 1037/2509)

คณะกรรมการรับและเปิดซองประมูลไม่ใช่นิติบุคคล (ฎีกาที่ 766/2518)

กองมรดกของผู้อายไม่ใช่นิติบุคคล โจทก์ไม่มีอำนาจฟ้องกองมรดกให้รับผิดชอบกับบุคคลธรรมดา ซึ่งหาละเมิดโจทก์ (ฎีกาที่ 1583/2521)

นิติบุคคลตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

1. ทรวงการเมือง ตามมาตรา 73 ใ้ใ้ความหมายไว้คือ ะทรวงและกรมในรัฐบาล เทศา-ภิบาลปกครองท้องที่ และประชาบาลทั้งหลาย คังนั้น ทรวงการเมืองจึงแบ่งไคคังนี้

ก. กระทรวงและกรมในรัฐบาล ประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 218 ซึ่งไค้ปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยระเบียบราชการบริหารราชการแผ่นดิน ข้อ 5 วรรคท้าย ไค้กำหนดว่า สำนักนายกรัฐมนตรี กระทรวง-ทรวงซึ่งสังกัดหรือไม่สังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี กระทรวง กรมหรือส่วนราชการที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเป็นกรม ซึ่งสังกัดหรือไม่สังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี กระทรวงหรือทรวงนั้นมีฐานะเปันนิติบุคคลทั้งสิ้น รวมถึงสำนักนายกรัฐมนตรีที่มีฐานะเปันกระทรวง เปันกองที่ตั้งขึ้นตามมติของคณะรัฐมนตรี (ฎีกาที่ 99/2521) จึงมีฐานะเปันนิติบุคคล

กรมในรัฐบาลซึ่งเปันนิติบุคคล เช่น กรมประมง กรมชลประทาน กรมปลุสสัตว์ กรมป่าไม้ เปันตน

การจัดระเบียบราชการบริหารในกระทรวงอันเกี่ยวกับการทหาร ต้องเปันไปตามกฎหมายว่าด้วยการัน กรมพลธิการทหารบกเปันหน่วยซึ่งขึ้นอยู่ในกองทัพบก หาไค้จักเปันนิติบุคคลไม่ คงเปันนิติบุคคลแต่กองทัพบกเท่านั้น (ฎีกาที่ 2009/2500)

รัฐบาลไม่ใช่นิติบุคคล (ฎีกาที่ 724/2490)

บรรดากระทรวง ทรวงกรมที่มีฐานะเปันนิติบุคคลนั้น ย่อมมีสิทธิและหน้าที่เหมือนบุคคลธรรมดาตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ เว้นแต่สิทธิและหน้าที่นั้นจะมีไค้เฉพาะบุคคลธรรมดา คังนั้น กระทรวง ทรวง-กรมจึงมีสิทธิเปันโจทก์ฟ้องคดีหรือถูกฟ้องในคดีแพ่งไค้ เช่น

กระทรวงพาณิชย์ไค้ให้ผู้อำนวยกร "องค์การจกซื้อสิ่งของฯ" ซึ่งเป็นองค์การขึ้นอยู่ในกระทรวงพาณิชย์ ทำสัญญาจ้างเหมาจำเลยทำเคียวเคียวข้าว โดยผู้อำนวยกรองค์การลงนามในสัญญาในชองผู้จ้าง คังนั้น เมื่อ "องค์การจกซื้อสิ่งของฯ" ไม่ใช่นิติบุคคล ก็ต้องถือว่าผู้อำนวยกรองค์การทำสัญญานั้นในฐานะตัวแทนกระทรวงพาณิชย์

การที่กระทรวงพาณิชย์จำเลยทำเกี่ยวเกี่ยวช้วนั้น ไม่เป็นการแจ้งชัดในคดีว่าเป็นการก้า
อันเป็นการนอกวัตถุประสงค์ของกระทรวงพาณิชย์ ถ้าจำเลยผิดสัญญา กระทรวงพาณิชย์ฟ้องเรียกค่าเสียหาย
ได้ (ฎีกาที่ 1130/2493)

กระทรวงการคลังฟ้องคดีตามสัญญาที่ผู้อำนวยการโรงงานยาสูบทำไปโดยรับมอบอำนาจจาก
กระทรวงการคลังได้ (ฎีกาที่ 470/2501)

เจ้าพนักงานที่ดินทำความเสียหายให้แก่บุคคลผู้มาติดต่อ เจ้าพนักงานที่ดินจะต้องรับผิดชอบในความ
เสียหายที่เกิดขึ้น และกรมที่ดินก็ต้องรับผิดชอบด้วย (ฎีกาที่ 179/2495)

กรมในรัฐบาลต้องรับผิดชอบในผลแห่งละเมิดที่พนักงานเจ้าหน้าที่ของกรมได้ทำไปตามหน้าที่ แม้
เจ้าพนักงานผู้นั้นจะทำหน้าที่โดยบกพร่องหรือโดยขัดต่อระเบียบที่กรมได้มีคำสั่งวางไว้ก็ตาม (ฎีกาที่ 312/2497)

นายทหารไปราชการ แม้จะขัดต่อระเบียบของกระทรวงที่ห้ามนายทหารสัญญาบัตรขับรถทหารเอง
ก็ตาม ข้อบังคับนี้ก็เป็นเรื่องภายในระหว่างกัน เมื่อนายทหารนั้นทำละเมิดในขณะปฏิบัติหน้าที่เป็นเหตุให้บุคคล
อื่นเสียหายแล้ว กระทรวงทบวงกรมเจ้าสังกัดก็ต้องรับผิดชอบด้วย (ฎีกาที่ 1049/2505)

กรมการฝึกหัดครูเป็นนิติบุคคล มีสิทธิครอบครองที่ดินที่มีผู้ยกให้และแย่งการครอบครองโดยอ้าง
มาตรา 1375 ได้ (ฎีกาที่ 690/2520)

กองตรวจคนเข้าเมืองไม่มีฐานะเป็นนิติบุคคล เป็นจำเลยในศาลไม่ได้ (ฎีกาที่ 3078/2522)

ข. เทศบาลนครขอนแก่น ตามประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ 218 เป็นกฎหมายว่าด้วยระเบียบ
บริหารราชการแผ่นดิน น่าจะหมายถึงระเบียบการบริหารราชการส่วนภูมิภาคในข้อ 7 คือ จังหวัด และในข้อ
48 ให้รวมท้องที่หลาย ๆ อำเภอตั้งขึ้นเป็นจังหวัด และจังหวัดมีฐานะเป็นนิติบุคคล ส่วนอำเภอไม่มีฐานะเป็น
นิติบุคคล เพราะไม่มีกฎหมายบัญญัติให้เป็นนิติบุคคล

คณะกรรมการอำเภอไม่ใช่นิติบุคคล (ฎีกาที่ 780/2487)

ผู้ว่าราชการจังหวัดทำสัญญาขายสลากกินแบ่งที่ได้รับโคตมาจำหน่ายในนามของจังหวัด จังหวัด
โดยผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นโจทก์ฟ้อง ผู้ซื้อให้ชำระราคาที่ค้างได้ (ฎีกาที่ 417/2520)

บุคคลในฐานะผู้ว่าราชการจังหวัดฟ้องขับไล่ผู้ที่อยู่ในที่สาธารณะสมบัติได้ (ฎีกาที่ 1648/2500)

ค. ประชากร หมายถึงการจัดระเบียบบริหารราชการส่วนท้องถิ่น ตามประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่
218 ในปัจจุบันนี้มีการจัดระเบียบบริหารราชการส่วนท้องถิ่นเป็น 5 แบบ คือ

1. องค์การบริหารส่วนจังหวัด
2. เทศบาล
3. สุขาภิบาล
4. กรุงเทพมหานคร
5. เมืองพัทยา

ดังนั้น ประชาบาลทั้งหลายตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หมายถึงการบริหารส่วนท้องถิ่นทุกแบบที่เป็นนิติบุคคล

1. องค์การบริหารส่วนจังหวัดเป็นนิติบุคคล มีสภาจังหวัดและผู้ว่าราชการจังหวัดดำเนินการส่วนจังหวัด (พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการส่วนจังหวัด พ.ศ. 2498 มาตรา 5)
2. เทศบาลตามพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496 ให้เป็นทบวงการเมือง จึงมีฐานะเป็นนิติบุคคล เทศบาลมีอยู่ 3 ประเภท คือ เทศบาลตำบล เทศบาลเมือง เทศบาลนคร ตามมาตรา 7 แห่งพระราชบัญญัติเทศบาล

โจทก์มีอำนาจฟ้องบุคคลดำรงตำแหน่งนายกเทศมนตรีแห่งเทศบาล ให้รับผิดชอบในกิจการของเทศบาลในฐานะเทศมนตรีแห่งเทศบาลนั้นได้ (ฎีกาที่ 194/2490)

เทศบาลเป็นนิติบุคคล นายกเทศมตรมีอำนาจฟ้องคดีซึ่งเทศบาลเป็นโจทก์ และลงชื่อแต่งทนายได้ (ฎีกาที่ 538/2493)

3. สุขาภิบาล มีฐานะเป็นนิติบุคคลตามมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติสุขาภิบาล พ.ศ. 2495
4. กรุงเทพมหานคร ตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกรุงเทพมหานคร มาตรา 6 ให้กรุงเทพมหานครเป็นทบวงการเมือง มีฐานะเป็นราชการบริหารส่วนท้องถิ่นนครหลวง จึงมีฐานะเป็นนิติบุคคล องค์การของกรุงเทพมหานครประกอบด้วย 1. ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร 2. สภากรุงเทพมหานคร

ระเบียบว่าด้วยลูกจ้างของกรุงเทพมหานครออกโดยอำนาจตามกฎหมาย ลูกจ้างประจำตามระเบียบนั้นไม่อยู่ในบังคับตามสัญญาจ้างตามกฎหมายแพ่ง กรุงเทพมหานครเป็นทบวงการเมือง เมื่อสั่งให้ลูกจ้างออกจากงานตามระเบียบ เป็นการใช้ดุลพินิจของราชการฝ่ายบริหารส่วนท้องถิ่น จะขอให้ศาลเพิกถอนคำสั่งเป็นการก้าวก่ายอำนาจของจำเลยไม่ได้ (ฎีกาที่ 1896/2522)

5. เมืองพัทยา ตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการเมืองพัทยา พ.ศ. 2521 มาตรา 7 ให้เมืองพัทยามีฐานะเป็นนิติบุคคลและเป็นราชการบริหารส่วนท้องถิ่น การบริหารเมืองพัทยาประกอบด้วยสภาเมืองพัทยา และปลัดเมืองพัทยา

2. วัดวาอาราม วัดวาอารามตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 มาตรา 31 วัดมี 2 อย่าง คือ 1. วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา (วิสุงคามสีมาคือเขตพื้นที่ดินที่ได้มีประกาศพระบรมราชโองการราชทานให้แก่วัดสำหรับใช้เป็นที่ตั้งพระอุโบสถหรือโบสถ์ อันเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์สำหรับประกอบสังฆกรรม) และ 2. สำนักสงฆ์

วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา มีเขตพื้นที่ตั้งโบสถ์ตามเขตกำหนด ย่อมเป็นนิติบุคคล โดยมีเจ้าอาวาสวัดเป็นผู้แทนนิติบุคคล ส่วนคณะสงฆ์ที่ยังมิได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา จึงยังไม่เป็นนิติบุคคล

การจัดควบคุมวัดวาอารามย่อมเป็นไปตามกฎหมายและข้อบังคับทั้งปวงที่ว่าด้วยเรื่องการจัด
ควบคุมวัดวาอาราม (มาตรา 74) และตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 มาตรา 32 การสร้าง การ
ตั้ง การรวม การย้าย การยุบเลิกวัด และการขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา เป็นไปตามวิธีการที่กำหนดไว้
ในกฎกระทรวงที่ออกตามความในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์

วัดที่จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ เป็นนิติบุคคล (ฎีกาที่ 2008/2500)

วัดฟ้องความโดยมอบให้ไวยาวัจกรเป็นผู้ดำเนินคดี แม้ต่อมาไวยาวัจกรถึงแก่กรรม ก็หา
ทำให้ใบแต่งตั้งนายที่ไวยาวัจกรลงชื่อแต่งตั้งนายไวยาวัจกรไปไม่ นายความคงดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไปได้
เพราะถือว่านายความยังเป็นนายของวัดผู้เป็นโจทก์อยู่ (ฎีกาที่ 480/2502)

วัดเป็นนิติบุคคล เจ้าอาวาสของวัดมีหน้าที่บำรุงรักษาจัดการวัดและสมบัติของวัดตามพระราช-
บัญญัติคณะสงฆ์ และเป็นผู้แสดงเจตนาแทนวัด เจ้าอาวาสของวัดจึงมีอำนาจเป็นผู้แทนวัด ร้องขอทรัพย์สินในนาม
ของวัดได้ (ฎีกาที่ 962/2504)

พระราชบัญญัติมัสยิดอิสลาม พ.ศ. 2490 มาตรา 5 ให้มัสยิดซึ่งได้จดทะเบียนแล้วเป็นนิติบุคคล
เจ้าหน้าที่ เป็นนิติบุคคล ซึ่งไม่ใช่วัดวาอาราม ส่วนศาลเจ้าไม่ใช่นิติบุคคล เพราะไม่ได้รับอนุญาตให้เป็น
นิติบุคคล

พระราชบัญญัติมัสยิดอิสลาม พ.ศ. 2490 มาตรา 5 ให้มัสยิดซึ่งได้จดทะเบียนแล้วเป็นนิติบุคคล
หมายความว่าให้เป็นนิติบุคคลนับแต่วันที่ได้จดทะเบียนแล้วเป็นต้นไป ดังนั้น จะถือว่ามีการยกที่ดินให้มัสยิดก่อน
การจดทะเบียนย่อมเป็นไปไม่ได้ เพราะการให้ต้องมีผู้รับ (ฎีกาที่ 239/2514)

มัสยิดซึ่งได้จดทะเบียนแล้วนั้น เมื่อกรรมการมัสยิดซึ่งกฎหมายบัญญัติให้เจ้าหน้าที่จัดการทรัพย์สิน
ของมัสยิดได้ ลงมติให้ดำเนินคดีกับจำเลยซึ่งอยู่ในที่ดินของมัสยิด เจ้าหน้าที่บริหารของมัสยิดซึ่งได้แก่ อิมาม
คอเต็บ และบิหลัน ก็ย่อมดำเนินการแต่งตั้งนายความให้ฟ้องคดีในนามของมัสยิดได้ (ฎีกาที่ 2211/2514)

3. หุ้นส่วนที่จดทะเบียนแล้ว ตามมาตรา 1012 "อันว่าสัญญาจัดตั้งห้ามหุ้นส่วนหรือบริษัทนั้น คือ
สัญญาซึ่งบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปตกลงเข้ากันเพื่อกระทำการกิจการร่วมกัน ด้วยประสงค์จะแบ่งปันกำไรอันจะพึง
ได้แต่กิจการที่เท่านั้น"

การเป็นหุ้นส่วนจะต้องประกอบด้วยลักษณะดังต่อไปนี้

1. ต้องมีบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไป บุคคลนี้จะต้องเป็นบุคคลที่มีความสามารถตามกฎหมาย
ในการที่จะทำสัญญา มิฉะนั้นสัญญาที่ทำขึ้นอาจตกเป็นโมฆียะ เช่น ผู้เยาว์ทำสัญญาเข้าหุ้นส่วนโดยมิได้รับความ
ยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรมก่อน สัญญานี้เป็นโมฆียะ

2. ต้องมีการตกลงกัน คือมีการแสดงเจตนาในการเข้าเป็น จะต้องเป็นไปตามหลักกฎหมาย
อันว่าด้วยการแสดงเจตนาในการทำสัญญา ถือนิติกรรมอย่างหนึ่ง เช่น ต้องเป็นเจตนาอันบริสุทธิ์มิได้ทำด้วย

ความสำคัญผิดหรือถูกข่มขู่ เป็นต้น

3. ต้องมีการเข้ากัน โดยการเข้าทุนหรือเข้าหุ้นส่วนกัน ทุนนั้นได้แก่ตัวเงินสดหรือทรัพย์สิน และแรงงาน

4. เพื่อกระทำการ ซึ่งวัตถุประสงค์ของกิจการที่จะตั้งไม่เป็นการต้องห้ามขัดแย้ง โดยกฎหมาย หรือเป็นการพนันวิสัย และจะต้องไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

5. กิจการนั้นเป็นกิจการร่วมกัน จะต้องมีเจตนาร่วมกันในเรื่อง

ก. ในส่วนได้เสียในการกำไรและขาดทุน

ข. ในการจัดการและการดูแลครอบงำการจัดการ

ค. ในกิจการอันร่วมกัน⁽¹⁾

ตามมาตรา 1013 ได้แบ่งห้างหุ้นส่วนออกเป็น 2 ประเภท คือ 1. ห้างหุ้นส่วนสามัญ และ 2. ห้างหุ้นส่วนจำกัด

1. ห้างหุ้นส่วนสามัญ คือห้างหุ้นส่วนประเภทซึ่งผู้เป็นหุ้นส่วนทุกคนต้องรับผิดชอบร่วมกัน เพื่อหนี้ทั้งปวงของหุ้นส่วนโดยไม่จำกัด (มาตรา 1025) ห้างหุ้นส่วนสามัญจะจดทะเบียนก็ได้ (มาตรา 1064) ดังนั้น จะเห็นว่าห้างหุ้นส่วนสามัญจะจดทะเบียนหรือไม่ก็ได้ จึงแบ่งห้างหุ้นส่วนสามัญออกเป็น 2 อย่าง

1) ห้างหุ้นส่วนสามัญไม่จดทะเบียน ไม่เป็นนิติบุคคล

2) ห้างหุ้นส่วนสามัญจดทะเบียนแล้ว

ผลของการจดทะเบียนของห้างหุ้นส่วนสามัญ ถือว่าเป็นนิติบุคคลต่างหากจากผู้เป็นหุ้นส่วน (มาตรา 1015) ทำให้เกิดผล คือ

ก. มีสิทธิและหน้าที่ต่างหากจากหุ้นส่วน

ข. มีภูมิลำเนาของตนเอง

ค. มีสิทธิใช้นามของห้างในทางอรรถคดี

ง. มีสัญชาติไทยเมื่อจดทะเบียนในประเทศไทย

2. ห้างหุ้นส่วนจำกัด คือห้างหุ้นส่วนประเภทหนึ่งซึ่งมีผู้เป็นหุ้นส่วนสองจำพวก (มาตรา 1077) ดังจะกล่าวต่อไปนี้คือ

(1) ผู้เป็นหุ้นส่วนคนเดียวหรือหลายคนซึ่งมีจำกัดความรับผิดชอบเพียงไม่เกินจำนวนเงินที่ตนรับจะลงหุ้นในห้างหุ้นส่วนนั้นจำพวกหนึ่ง และ

(2) ผู้เป็นหุ้นส่วนคนเดียวหรือหลายคนซึ่งต้องรับผิดชอบร่วมกันในบรรดาหนี้ของห้างหุ้นส่วน ไม่มีจำกัดจำนวนอีกพวกหนึ่ง

(1) ประกาศน อวยชัย. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยหุ้นส่วนและบริษัท. หน้า 7

ห้างหุ้นส่วนจำกัดนั้นต้องจดทะเบียนเสมอ (มาตรา 1078) เมื่อจดทะเบียนแล้วเป็นนิติบุคคล และมีผลตามมาตรา 1015 ระบุว่าห้างหุ้นส่วนจำกัดยังมีลักษณะเป็นอยู่ตราใบใด ให้ถือว่าเป็นห้างหุ้นส่วนสามัญซึ่งผู้เป็นหุ้นส่วนทั้งหมดต้องรับผิดชอบร่วมกันในบรรดาหนี้ของห้างหุ้นส่วนโดยไม่มีจำกัดจำนวนจนกว่าจะได้ออกทะเบียน (มาตรา 1079)

จำเลยจะเป็นหุ้นส่วนผู้จัดการของห้างหุ้นส่วนนิติบุคคล และเป็นผู้จัดการดำเนินกิจการของห้างหุ้นส่วนก็ตาม แต่การที่จำเลยในฐานะผู้จัดการห้างหุ้นส่วนได้รับอรรถสิทธิ์เครื่องยนต์ และรับฝากรถของโจทก์โดยมิว่าเห็นจกอบแทนเป็นการกระทำแทนห้างหุ้นส่วนนิติบุคคล หากใช้กระทำไปในฐานะเป็นส่วนตัวของจำเลยไม่ เมื่อมีการละเมิดต่อโจทก์ ทำให้โจทก์ได้รับความเสียหายเกี่ยวกับการรับฝากรถยนต์ดังกล่าว โจทก์ชอบที่จะฟ้องร้องขอให้ห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลรับผิดชอบใช้ค่าเสียหายให้โจทก์โดยตรง จะขอให้จำเลยรับผิดชอบชำระหนี้ค่าเสียหายในฐานะส่วนตัวหรือในฐานะเป็นหุ้นส่วนผู้จัดการของห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลซึ่งไม่จำกัดความรับผิดชอบไม่ได้ (ฎีกาที่ 1588/2523)

4. บริษัทจำกัด

ตามมาตรา 1096 ให้ความหมายบริษัทจำกัดคือบริษัทประเภทซึ่งตั้งขึ้นด้วยแบ่งทุนเป็นหุ้นมีมูลค่าเท่า ๆ กัน โดยมีผู้ถือหุ้นไม่ถึง 100 คน รวมนิติบุคคล(ถ้ามี) และผู้ถือหุ้นดังกล่าวต่างรับผิดชอบจำกัดเพียงไม่เกินจำนวนเงินที่ตนยังส่งใช้ไม่ครบมูลค่าหุ้นที่ตนถือ หากมีบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปถือหุ้นเดียวรวมกัน ให้นับเป็นผู้ถือหุ้นหนึ่งคน

บริษัทจำกัดจะต้องจดทะเบียน (มาตรา 1111) จึงเป็นนิติบุคคล (มาตรา 1015) ถ้าบริษัทใดซึ่งจัดตั้งขึ้นโดยมีผู้ถือหุ้นไม่ถึง 100 คน แต่ภายหลังมีผู้ถือหุ้นตั้งแต่ 100 คนขึ้นไป ต้องดำเนินการแปรสภาพเป็นบริษัทมหาชนจำกัด ตามกฎหมายว่าด้วยบริษัทมหาชนจำกัด หรือลดจำนวนผู้ถือหุ้นให้เหลือไม่ถึงจำนวนดังกล่าว ภายในหนึ่งปีนับแต่วันที่บริษัทนั้นมีผู้ถือหุ้นเกินจำนวนดังกล่าว ถ้าบริษัทจำกัดไม่ดำเนินการแปรสภาพเป็นบริษัทมหาชนจำกัด ให้นายทะเบียนมีอำนาจสั่งให้บริษัทปฏิบัติให้ถูกต้องภายในเวลาอันสมควร หรือจะร้องขอให้ศาลเลิกบริษัทก็ได้ เมื่อศาลได้รับคำร้องแล้ว ศาลจะสั่งให้บริษัทแปรสภาพเป็นบริษัทมหาชนจำกัดภายในเวลาที่กำหนด แต่ไม่เกิน 1 ปี แทนการเลิกบริษัทก็ได้ ในกรณีที่จำนวนผู้ถือหุ้นได้เพิ่มขึ้นเพราะการรับมรดกไม่นำมาใช้กับกรณีดังกล่าวมาแล้ว (มาตรา 1096 ทวิ)

5. สมาคม

ตามมาตรา 1274 ระบุว่า "อันว่าสัญญาตั้งสมาคมคือสัญญาซึ่งบุคคลหลายคนตกลงเข้ากันเพื่อทำการอันใดอันหนึ่งร่วมกัน อันมิใช่เป็นการหาผลกำไรแบ่งปันกัน" สมาคมเป็นคณะบุคคลที่ตกลงเข้ากันเพื่อทำการอันใดอันหนึ่งร่วมกันไม่มีวัตถุประสงค์เพื่อแสวงหากำไร จึงต่างกับหุ้นส่วนและบริษัท ที่หุ้นส่วนและบริษัท

เป็นคณะบุคคลที่ตกลงเข้าร่วมกันเพื่อแสวงหาผลกำไรเพื่อแบ่งปันกันระหว่างหุ้นส่วนหรือผู้ถือหุ้น
สมาคมจะต้องจดทะเบียน (มาตรา 1275) เมื่อจดทะเบียนสมาคมแล้วมีฐานะเป็นนิติบุคคล
(มาตรา 1282)

6. มูลนิธิ ใ้บัญญัติไว้ในมาตรา 81 ถึง 97 แล้วจะขอล่าไว้ในตอนต่อไป

ส่วนที่ 2

สิทธิและหน้าที่ของนิติบุคคล

นิติบุคคลมีสิทธิและหน้าที่เหมือนบุคคลธรรมดา สามารถมีกรรมสิทธิ์ มีสัญชาติ เป็นเจ้าหนี้หรือ
ลูกหนี้ เป็นโจทก์ฟ้องคดีหรือเป็นจำเลยต่อผู้คดี

มาตรา 69 "นิติบุคคล ย่อมมีสิทธิและหน้าที่ต่าง ๆ ตามบทบัญญัติทั้งปวงแห่งกฎหมาย ภายใน
ขอบวัตถุประสงค์ของตน ดังมีกำหนดไว้ในข้อบังคับหรือตราสารจัดตั้ง"

มาตรา 70 "ภายในบังคับแห่งบทมาตราก่อนนี้ นิติบุคคลย่อมมีสิทธิและหน้าที่เหมือนบุคคลธรรมดา
เว้นเสียแต่สิทธิและหน้าที่ ซึ่งว่าโดยสภาพจะพึงมีพึงเป็นได้ เฉพาะแก่บุคคลธรรมดาเท่านั้น"

จากหลักกฎหมายดังกล่าว นิติบุคคลมีสิทธิและหน้าที่โดยทั่ว ๆ ไป เหมือนบุคคลธรรมดา แต่มี
ข้อยกเว้น 2 ประการ คือ

1. มีสิทธิและหน้าที่ตามบทบัญญัติของกฎหมาย และภายในขอบเขตวัตถุประสงค์ของตนดังที่กำหนด
ไว้ในข้อบังคับหรือตราสารจัดตั้ง ข้อยกเว้นมี 2 ประการ คือ

ก. โดยกฎหมาย และ

ข. โดยวัตถุประสงค์

ก. โดยกฎหมาย นิติบุคคลนั้นมีสิทธิและหน้าที่ตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ จะดูว่านิติบุคคลนั้นมีสิทธิ
และหน้าที่อย่างไร ก็ดูบทบัญญัติของกฎหมายที่บัญญัติเกี่ยวกับนิติบุคคลนั้น

ข. โดยวัตถุประสงค์ นิติบุคคลมีสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายแล้ว ยังจะต้องอยู่ภายใต้วัตถุประสงค์-
ประสงค์ที่กำหนดไว้ในข้อบังคับหรือตราสารจัดตั้งด้วย เช่น ข้อบังคับของบริษัทจำกัด

บริษัทจำกัดมีลวดเก็บไว้ในโกดังของบริษัทโดยมิชักถามเฝ้ารักษา ถือได้ว่าลวดอยู่ในความ
ครอบครองของบริษัท ซึ่งเป็นนิติบุคคลตามกฎหมาย เมื่อไม่มีการแจ้งปริมาณหรือสถานที่เก็บอันเป็นการฝ่าฝืน
ประกาศคณะกรรมการควบคุมเครื่องบริโภค ในกรณีเช่นนี้ถือว่าบริษัทเป็นผู้กระทำผิด กรรมการหรือผู้จัดการ
บริษัทหาไม่มีความผิดเป็นส่วนตัวไม่ (ฎีกาที่ 1144/2493)

มีผู้ลักลอบตัดฟันไม้สักเป็นไม้หวงห้ามแล้วแปรรูปโดยไม่ได้รับอนุญาต ภายหลังถูกเจ้าหน้าที่
ยึดไม้เหล่านี้ไว้เพื่อบังคับคดี กรมป่าไม้ซึ่งรัฐหรือแผ่นดินมอบหน้าที่ให้เป็นผู้ดูแลไม้หวงห้าม ย่อมมีสิทธิร้องขอ

ทรัพย์สินให้ปล่อยไว้นั้นได้ (ฎีกาที่ 1823/2493)

บริษัทจำกัดให้กู้เงิน ย่อมฟ้องเรียกเงินของบริษัทนั้นได้ ข้อที่ว่าบริษัทมีอำนาจให้กู้เงินหรือไม่ ไม่เกี่ยวกับการที่ผู้กู้จะต้องใช้คืนเจ้าของ (ฎีกาที่ 1804/2500)

ทำสัญญาค้ำประกันลูกจ้างให้กับนายจ้างว่าลูกจ้างจะปฏิบัติในฐานะลูกจ้างด้วยความซื่อสัตย์ ถ้าหากว่ามีการเลิกลาเกิดขึ้นกับนายจ้างจากการกระทำของลูกจ้าง ผู้ค้ำประกันย่อมรับผิดชอบใช้แก่นายจ้าง เป็นจำนวนหนึ่งนั้น เป็นการประกันหนี้ในอนาคตที่บุคคลนั้นอาจไม่ก่อขึ้น ซึ่งได้มีการบัญญัติให้ประกันได้ตามมาตรา 681 วรรคสอง ฉะนั้น เมื่อนิติบุคคลซึ่งมีวัตถุประสงค์ที่จะจดทะเบียนไว้ว่า "ประกันตัวบุคคลตามกฎหมายบัญญัติไว้" ทำการค้ำประกันลูกจ้างดังกล่าวแล้ว จึงเป็นการกระทำภายในวัตถุประสงค์ของนิติบุคคลนั้น (ฎีกาที่ 392/2502)

นิติบุคคลที่เป็นตัวแทนฟ้องความแทนผู้อื่นนั้น ไม่จำเป็นต้องมีวัตถุประสงค์เป็นตัวแทนฟ้องความอีกต่างหาก หากเรื่องที่ฟ้องความนั้นอยู่ภายในขอบเขตวัตถุประสงค์ของนิติบุคคล นิติบุคคลนั้นก็ย่อมเป็นตัวแทนฟ้องความตามที่ได้รับมอบอำนาจได้ (ฎีกาที่ 263/2503)

ผู้จัดการห้างหุ้นส่วนสามัญนิติบุคคลเลื่อนเครื่องหมายการค้าของผู้อื่น โดยกระทำไปในอำนาจหน้าที่ทางการค้าอันเป็นวัตถุประสงค์ และเพื่อประโยชน์ในทางการค้าของห้างหุ้นส่วนด้วย จึงถือได้ว่าเป็นเจตนาและการกระทำของห้างหุ้นส่วน ฉะนั้น ห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลที่ถูกฟ้องเป็นจำเลยจึงต้องรับผิดชอบ (ฎีกาที่ 787/2506)

นิติบุคคลอาจรับผิดชอบร่วมกับบุคคลธรรมดาซึ่งเป็นกรรมการดำเนินการของนิติบุคคลได้ ถ้าการกระทำผิดทางอาญานั้น กรรมการดำเนินการกระทำไปเกี่ยวกับกิจการตามวัตถุประสงค์ของนิติบุคคลที่ได้จดทะเบียนไว้ และเพื่อให้นิติบุคคลได้รับประโยชน์จากการกระทำนั้น (ฎีกาที่ 584/2508)

กรรมการสหกรณ์ลงมติให้กระทำการนอกขอบเขตวัตถุประสงค์ของสหกรณ์ กรรมการก็ต้องรับผิดชอบ (ฎีกาที่ 1354/2508)

วัตถุประสงค์ของห้างจำเลยซึ่งเป็นห้างหุ้นส่วนจำกัดที่จดทะเบียนไว้มีว่า เพื่อประกอบพาณิชยการในประเภทการค้าสินค้าพื้นเมือง ทำการส่งสินค้าเข้าและส่งออก ทำการค้าเครื่องอุปโภคบริโภคต่างๆ ทำการเป็นนายหน้าและตัวแทนต่าง ๆ ทั้งนี้เมื่อผู้จัดการของจำเลยไปทำสัญญาค้ำประกันหนี้ จึงเป็นการกระทำนอกวัตถุประสงค์ของจำเลย จำเลยจึงไม่ต้องรับผิดชอบ (ฎีกาที่ 41/2509)

บริษัทจำกัดมีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง และได้ขายที่ดินและสิ่งปลูกสร้างนั้นไป เมื่อใดก็ตามที่ใครก็ตามนั้นต้องนำมาคำนวณเพื่อเสียภาษี เพราะถือว่าการซื้อขายทรัพย์สินดังกล่าวเป็นกิจการอยู่ภายในขอบวัตถุประสงค์ของบริษัท จึงเป็นกำไรที่ได้เนื่องจากกิจการของบริษัท (ฎีกาที่ 456-7/2509)

วัดเป็นนิติบุคคลที่ทำการซื้อฝากที่ดินและเรือนไค้เช่นเดียวกับบุคคลธรรมดา วัตถุประสงค์ของวัดไม่จำต้องกล่าวในฟ้อง เพราะไม่มีกฎหมายบัญญัติให้แจ้งวัตถุประสงค์ไว้แต่อย่างใด (ฎีกาที่ 586/2509)

เมื่อจำเลยไค้เงินของสมาคมโจทก์ไป จำเลยก็มีหน้าที่ต้องใช้เงินแก่สมาคมโจทก์ จำเลยจะโต้แย้งว่าสมาคมโจทก์ไม่มีวัตถุประสงค์ให้กู้เงิน ไม่มีอำนาจ ฟ้องไม่ไค้ (ฎีกาที่ 2122/2514)

กองทัพบกมีหน้าที่เตรียมกำลังกองทัพบกและป้องกันราชอาณาจักร ไม่มีวัตถุประสงค์ในการประกอบการค้า แม้มณฑลทหารบกจะเป็นหน่วยราชการของกองทัพบก และผู้บัญชาการมณฑลทหารบกอนุมัติให้ตั้งร้านค้าสวัสดิการขึ้นเพื่อช่วยเหลือการค้าของชนชั้นผู้น้อย ร้านค้าสวัสดิการนั้นก็ไม่ใช่ราชการของกองทัพบก กองทัพบกจึงไม่ต้องรับผิดชอบในหนี้สินของร้านค้าสวัสดิการด้วย (ฎีกาที่ 1076/2515)

ห้างหุ้นส่วนจำกัดต้องหาเงินมาใช้ซึ่งกระทำได้โดยการเข้าเล่นแชร์ ทั้งนี้ไม่นอกวัตถุประสงค์ จึงฟ้องเรียกเงินตามเช็คจากผู้เล่นแชร์ด้วยกันไค้ (ฎีกาที่ 1463-4/2518)

จำเลยเป็นห้างหุ้นส่วนสามัญนิติบุคคล เชิด ส. ออกแสดงเป็นตัวแทนรับฝากรถเป็นกิจการต่อเนื่องกับการก้าน้ำมันเชื้อเพลิงของจำเลย โดยรับค่าฝากรถจากโจทก์ผู้ทำการโดยสุจริต เมื่อรถที่ฝากไว้หายไค้ จำเลยต้องรับผิดชอบต่อโจทก์ (ฎีกาที่ 696/2519)

บริษัทจำกัดมีวัตถุประสงค์ตามหลักฐานใบทะเบียนพาณิชย์ว่าเป็นนายหน้าค้าต่าง ๆ ชื่อขายสินค้าครั้งนี้ การรับจำนองค้ำประกันค่าซื้อสินค้าอยู่ในวัตถุประสงค์ของบริษัท (ฎีกาที่ 2334/2521)

วัตถุประสงค์ในหนังสือบริคณห์สนธิของบริษัทจำกัด มีว่าจำนอง ถือไค้ว่าบริษัททำสัญญาค้ำประกันขายรถเชิดไค้ด้วย (ฎีกาที่ 307/2523)

สถานีวิทยุกระจายเสียงของโจทก์เป็นส่วนราชการอยู่ภายใต้ระเบียบของคณะรัฐมนตรี ว่าด้วยวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ พ.ศ. 2518 ซึ่งยอมให้มีการดำเนินการโฆษณาและบริการธุรกิจทางวิทยุกระจายเสียงไค้ ดังนั้น การโฆษณาสินค้าที่เป็นกรณีพิพาทคดีนี้ ซึ่งจัดอยู่ในรายการกระจายเสียงประเภทโฆษณา และแทรกอยู่ในการดำเนินรายการของสถานีวิทยุกระจายเสียง จึงเป็นการดำเนินรายการที่ทำได้โดยชอบ และถือไค้ว่าอยู่ในขอบวัตถุประสงค์ของโจทก์ เงินรายไค้ของสถานีวิทยุกระจายเสียงของโจทก์เป็นเงินที่ไค้รับไว้เป็นกรรมสิทธิ์ นอกเหนือจากเงินงบประมาณ หากจำเลยซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ของโจทก์ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความประมาทปราศจากความระมัดระวัง ละเลยไม่ปฏิบัติตามระเบียบของโจทก์วางไว้ เป็นเหตุให้โจทก์ไค้ความเสียหาย โจทก์ก็มีอำนาจฟ้องจำเลยให้รับผิดชอบไค้ (ฎีกาที่ 3416/2524)

ไม่มีกฎหมายใดห้ามนิติบุคคลมิให้เป็นผู้จัดการมรดก ดังนั้น ถ้าไม่ขัดกับวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้ในข้อบังคับหรือตราสารจัดตั้งของนิติบุคคลนั้น ศาลตั้งวัดที่จะไค้รับมรดกตามพินัยกรรมเป็นผู้จัดการมรดกไค้ โดยเจ้าอาวาสแสดงความประสงค์แทน (ฎีกาที่ 1127/2524)

2. สิทธิและหน้าที่ที่จะพึงมีได้เฉพาะบุคคลธรรมดาเท่านั้น นิติบุคคลก็ไม่มีสิทธิและหน้าที่ในส่วนนี้ สิทธิและหน้าที่ที่จะมีได้แต่เฉพาะบุคคลธรรมดา เช่น สิทธิในครอบครัว สิทธิในชีวิตร่างกาย หน้าที่รับราชการทหาร เป็นต้น นิติบุคคลไม่มีสิทธิและหน้าที่เช่นนั้น

ศาลพิพากษาปรับนิติบุคคล (บริษัทจำกัด) ฐานขนย้ายข้าวผิดพระราชบัญญัติสำรวจและห้ามกักกันข้าวได้ (ฎีกาที่ 219/2500) แต่จะพิพากษาจำคุกไม่ได้ เพราะนิติบุคคลไม่มีตัวตนเพียงกฎหมายสมมุติขึ้นเท่านั้น

ส่วนที่ 3

ภูมิลำเนา

มาตรา 71 "ภูมิลำเนาของนิติบุคคลนั้น ได้แก่ถิ่นที่สำนักงานแห่งใหญ่หรือที่ตั้งทำการ หรือถิ่นที่ได้เลือกเอาเป็นภูมิลำเนาเฉพาะการ ตามข้อบังคับหรือตราสารจัดตั้ง

อนึ่ง ถิ่นที่มีสาขาสำนักงาน จะจัดว่าเป็นภูมิลำเนาในส่วนกิจการอันทำ ณ ที่นั้นด้วยก็ได้"

เมื่อนิติบุคคลไม่ใช่บุคคลธรรมดา จะนำหลักเกณฑ์ภูมิลำเนาของบุคคลธรรมดามาใช้ไม่ได้ กฎหมายจึงบัญญัติภูมิลำเนาของนิติบุคคลไว้ต่างหาก ไว้ดังนี้

1. ถิ่นที่สำนักงานแห่งใหญ่ตั้งอยู่ หรือที่ทำการตั้งอยู่
2. ถิ่นที่เลือกเอาเป็นภูมิลำเนาเฉพาะการตามข้อบังคับหรือตราสารจัดตั้ง
3. ถิ่นที่มีสาขาสำนักงานอันควรจัดเป็นภูมิลำเนาในส่วนกิจการอันทำ ณ ที่นั้น

1. ถิ่นที่สำนักงานแห่งใหญ่ตั้งอยู่หรือที่ทำการ หมายถึงถิ่นอันเป็นที่บัญชาการหรือจัดกิจการของนิติบุคคล เช่น ภูมิลำเนาของกระทรวง กรม ก็คือถิ่นที่ตั้งของกระทรวง กรม นั้นเอง ภูมิลำเนาของห้างหุ้นส่วนจดทะเบียนหรือบริษัทจำกัด ได้แก่สำนักงานที่ทำการห้างหุ้นส่วนจดทะเบียนหรือบริษัทจำกัด ในคำขอจดทะเบียนของห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทจำกัด กฎหมายบังคับให้ระบุที่ตั้งสำนักงานใหม่หรือสาขาไว้ด้วย (ตามมาตรา 1064, 1078 และ 1111) สมาคมหรือมูลนิธิมีภูมิลำเนาที่ถิ่นที่ตั้งสำนักงานจัดการสมาคมหรือมูลนิธิ ภูมิลำเนาของวัดก็คือถิ่นที่ตั้งวัด

นิติบุคคลมีภูมิลำเนา ณ ที่ตั้งสำนักงานใหญ่ (ฎีกาที่ 2229/2521)

2. ถิ่นที่เลือกเอาเป็นภูมิลำเนาเฉพาะการตามข้อบังคับหรือตราสารจัดตั้ง เป็นภูมิลำเนาของนิติบุคคลเป็นพิเศษที่กำหนดไว้ในข้อบังคับหรือตราสารจัดตั้งนอกจากภูมิลำเนาสำนักงานใหญ่แล้ว

3. ถิ่นที่มีสาขาสำนักงานอันควรจัดเป็นภูมิลำเนาเฉพาะในส่วนกิจการอันทำ ณ ที่นั้น ถิ่นที่นิติบุคคลที่มีกิจการใหญ่โต อาจตั้งสำนักงานสาขาในที่ต่าง ๆ เพื่อขยายกิจการ ในส่วนกิจการที่ทำที่สำนักงานสาขานั้นจะจัดว่าสำนักงานสาขานั้นเป็นภูมิลำเนาในส่วนกิจการที่ทำนั้น ไม่ว่าสำนักงานสาขาของบริษัทใหญ่จะอยู่ในประเทศ

เกี่ยวกันหรือต่างประเทศก็ตาม ถ้านิติบุคคลจดทะเบียนในต่างประเทศ ไม่มีสาขาอยู่ในประเทศไทย เพียงแต่ตั้งตัวแทนในประเทศไทยเท่านั้น ไม่ถือว่านิติบุคคลนั้นมีภูมิลำเนาในประเทศไทย

จำเลยเป็นนิติบุคคล แม้จะจดทะเบียนในต่างประเทศ แต่มาตรา 71 วรรค 2 ถิ่นที่นิติบุคคลมีสาขาสำนักงานจะจัดเป็นภูมิลำเนาในส่วนกิจการอันทำ ณ ที่นั้นก็ได้ เมื่อจำเลยมีสำนักงานสาขาอยู่ในเขตศาลชั้นต้นที่โจทก์ฟ้องคดี โจทก์จึงมีอำนาจฟ้องจำเลยได้ (ฎีกาที่ 1087/2509)

สาขาเป็นส่วนหนึ่งของบริษัท ไม่จำเป็นต้องจดทะเบียนอีกต่างหาก (ฎีกาที่ 484/2507)

บริษัทอยู่ต่างประเทศ แต่มีสำนักงานสาขาอยู่ในประเทศไทย ตามมาตรา 71 ถือว่าบริษัทนี้มีภูมิลำเนาในประเทศไทย (ฎีกาที่ 1556/2509)

ฟ้องกล่าวว่า ฟ้องธนาคารไทยพัฒนา จำกัด สาขาวัดศีก แม้จะไม่ได้ความว่าธนาคารสาขานั้นเป็นนิติบุคคลหรือไม่ ก็ถือว่าฟ้องธนาคารไทยพัฒนา จำกัด นั้นเอง เพราะบริษัทนั้นนอกจากสำนักงานใหญ่แล้วจะมีสำนักงานสาขาที่อื่นอีกได้ และสาขาของบริษัทใดก็คือส่วนหนึ่งของบริษัทนั้นเอง ไม่ต้องจดทะเบียนให้สาขาเป็นบริษัทขึ้นอีก (ฎีกาที่ 279/2513)

บริษัทจดทะเบียนและตั้งสำนักงานใหญ่อยู่ต่างประเทศ ไม่มีสำนักงานสาขาอยู่ในประเทศไทย แม้บริษัทจะมอบให้บริษัทค่าเป็นตัวแทนในประเทศไทย ก็ยังถือว่าบริษัทไม่มีภูมิลำเนาอยู่ในประเทศไทย (ฎีกาที่ 807/2513)

นิติบุคคลจดทะเบียนอยู่ในต่างประเทศตั้งตัวแทนในประเทศไทย ไม่มีภูมิลำเนาในราชอาณาจักร (ฎีกาที่ 614/2520)

บริษัทอยู่ต่างประเทศ ได้มอบให้สำนักงานสาขาในประเทศไทยยื่นคำขอจดทะเบียนเครื่องหมายการค้า ถือว่าบริษัทนี้มีภูมิลำเนาในส่วนกิจการนี้ในประเทศไทย (ฎีกาที่ 1369/2525)

ส่วนที่ 4

การจัดการณ์ติบุคคล

นิติบุคคลเป็นบุคคลที่กฎหมายสมมุติขึ้น จึงไม่มีจิตใจและตัวคน ฉะนั้น จึงไม่สามารถจัดการเกี่ยวกับกิจการต่าง ๆ ได้ ต้องอาศัยผู้แทนของนิติบุคคลกระทำการแทน โดยผู้แทนทั้งหลายของนิติบุคคลเป็นผู้แสดงถึงความประสงค์ของนิติบุคคล ตาม

มาตรา 75 "อันความประสงค์ของนิติบุคคลนั้น ย่อมแสดงปรากฏจากผู้แทนทั้งหลายของนิติบุคคลนั้น"

ผู้แทนของนิติบุคคล

ผู้แทนของนิติบุคคลไม่ว่าจะเป็นผู้แทนหรือผู้จัดการของนิติบุคคล มีชื่อต่างกันไปตามประเภทของนิติบุคคล เช่น รัฐมนตรีเป็นผู้แทนของกระทรวง อธิบดีเป็นผู้แทนของกรมในรัฐบาล อธิบดีกรมตำรวจเป็น

ผู้แทนกรมตำรวจ อธิบดีกรมทางหลวงเป็นผู้แทนกรมทางหลวง วัดมีเจ้าอาวาสเป็นผู้แทน บริษัทหมักรมการ บริษัทเป็นผู้แทน สมาคมผู้มีผู้จัดการเป็นผู้แทน มูลนิธิผู้จัดการเป็นผู้แทน มหาวิทยาลัยรามคำแหงมีอธิการบดีเป็นผู้แทน

ผู้แทนของนิติบุคคลจะเป็นผู้แสดงเจตนาหรือความประสงค์ของนิติบุคคล เมื่อผู้แทนได้จัดการสิ่งต่าง ๆ ตามความประสงค์ของนิติบุคคล ภายในขอบเขตของวัตถุประสงค์ของนิติบุคคลแล้ว ก็ผูกพันนิติบุคคล แม้จะก่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลอื่น นิติบุคคลนั้นต้องรับผิดชอบค่าเสียหายเพื่อการนั้นตาม 76

เจ้าอาวาสมีหนังสือแต่งตั้งบุคคลให้เป็นไวยาวัจกร และมอบอำนาจให้ฟ้องคดีแทนวัดไค้ (ฎีกาที่ 151-5/2497)

บุคคลในตำแหน่งเทศมนตรีอาจเป็นโจทก์ฟ้องขับไล่ผู้บุกรุกที่ดินที่เทศบาลครอบครอง โดยได้รับมอบหมายให้ตั้งโรงเรียนเทศบาลตามอำนาจและหน้าที่ของเทศบาลไค้ (ฎีกาที่ 1044/2497)

เจตนาของนิติบุคคลย่อมแสดงออกทางผู้แทนของนิติบุคคล เมื่อผู้แทนของนิติบุคคลแสดงเจตนาซึ่งอยู่ในอำนาจหน้าที่ของผู้แทนในทางการดำเนินกิจการตามวัตถุประสงค์ของนิติบุคคล เจตนานั้นก็ผูกพันนิติบุคคล และต้องถือว่าเป็นเจตนาของนิติบุคคลนั่นเอง ฉะนั้น นิติบุคคลจึงมีเจตนาอันเป็นองค์ประกอบความผิดในทางอาญา และกระทำความผิดซึ่งผู้กระทำความผิดต้องมีเจตนารวมทั้งต้องรับโทษทางอาญาเท่าที่ลักษณะแห่งโทษเปิดช่องให้ลงแก่นิติบุคคลไค้ ซึ่งต้องพิจารณาตามลักษณะความผิด พฤติการณ์แห่งการกระทำและอำนาจหน้าที่ของผู้แทนนิติบุคคล ประกอบกับวัตถุประสงค์ของนิติบุคคลเป็นราย ๆ ไป

การที่ผู้จัดการห้างหุ้นส่วนสามัญนิติบุคคลเลียนเครื่องหมายการค้าของผู้อื่น โดยกระทำไปในอำนาจหน้าที่ทางการค้าอันเป็นวัตถุประสงค์ และเพื่อประโยชน์ในทางการค้าของห้างหุ้นส่วน ถือได้ว่าเป็นเจตนาและการกระทำของห้างหุ้นส่วน ฉะนั้น ห้างหุ้นส่วนต้องรับผิดชอบทางอาญา (ฎีกาที่ 787-8/2506)

ตามพระราชบัญญัติธนาคารออมสิน พ.ศ. 2489 ให้ผู้อำนวยการแต่ผู้เดียวเป็นผู้จัดการทำการแทนธนาคารออมสิน ประธานกรรมการไม่มีอำนาจแทนนิติบุคคล (ฎีกาที่ 1793/2511)

จำเลยทำสัญญารับทำการก่อสร้าง โดยระบุไว้ในสัญญาว่า ส. เป็นคู่สัญญากับจำเลยโดยคำสั่งกองทัพบก ข้อมติไค้ว่า ส. ลงลายมือชื่อเป็นคู่สัญญาในฐานะผู้รับมอบอำนาจจากกองทัพบก จำเลยจะอ้างว่า ส. เป็นคู่สัญญากับจำเลย ไม่ใช่กองทัพบก กองทัพบกไม่มีอำนาจฟ้อง หาไค้ไค้ (ฎีกาที่ 1722/2513)

พระราชกฤษฎีกาจัดตั้งองค์การส่งเสริมการท่องเที่ยว พ.ศ. 2502 ผู้อำนวยการ อ.ส.ท. แม้ไม่เรียกว่าผู้จัดการ ก็เป็นผู้แทนอื่น ๆ ของนิติบุคคล (ฎีกาที่ 1197/2521)

รองผู้ว่าราชการจังหวัดทำการแทนผู้ว่าราชการจังหวัด ลงชื่อในคำสั่งของจังหวัดให้เพิกถอน น.ส. 3 เป็นคำสั่งของจังหวัดโดยผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้แทน ลงชื่อโดยรองผู้ว่าราชการจังหวัดทำการแทน

โจทก์ฟ้องจังหวัดเป็นจำเลยได้ (ฎีกาที่ 2496/2522)

นายอำเภอในฐานะประธานกรรมการสุขาภิบาล มีอำนาจร้องทุกข์ให้ดำเนินคดีกับผู้ทุจริตเบียดบังเงินของสุขาภิบาลผู้เสียหายซึ่งเป็นนิติบุคคลได้ (ฎีกาที่ 2894/2523)

นิติบุคคลมีผู้แทนหลายคน ตำแหน่งผู้แทนนิติบุคคลว่างลง

มาตรา 79 "ถ้ามีตำแหน่งว่างลงในจำนวนผู้จัดการ และมีเหตุควรวิตกว่าถึงตำแหน่งว่างไว้นั้นเข้าไป เกลือบจะเกิดความเสียหายขึ้นได้ไซ้ เมื่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียคนหนึ่ง หรือพนักงานอัยการ ร้องขอต่อศาล ศาลจะแต่งตั้งผู้จัดการชั่วคราวขึ้นก็ได้"

นิติบุคคลมีผู้แทนหลายคน เช่น ตำแหน่งกรรมการบริษัท ตามปกติการตั้งกรรมการแทนนั้น จะมีวิธีการกำหนดไว้ในข้อบังคับหรือตราสารจัดตั้งนิติบุคคลนั้น แต่ก็อาจเป็นการล่าช้าเกิดความเสียหายได้ เพราะเมื่อผู้แทนนิติบุคคลว่างลงถึงขนาดทำให้มีจำนวนไม่ครบองค์ประชุมที่จะออกเสียงลงมติดำเนินงานของนิติบุคคลได้ ตามข้อบังคับหรือตราสารจัดตั้ง ถ้าจะปล่อยให้มีการตั้งซ่อมตามข้อบังคับหรือตราสารจัดตั้งแล้ว อาจล่าช้าไม่ทันต่อเหตุการณ์ในการดำเนินงานของนิติบุคคลโดยรีบด่วน มิฉะนั้นจะเสียหาย กฎหมายจึงให้ผู้มีส่วนได้เสียหรือพนักงานอัยการร้องขอให้ศาลแต่งตั้งผู้จัดการชั่วคราวขึ้น ถ้าว่า ผู้มีส่วนได้เสียหมายถึงผู้มีผลประโยชน์เกี่ยวข้องอยู่ในกิจการของนิติบุคคล เช่น ผู้แทนหรือผู้จัดการที่ยังเหลืออยู่ ผู้ก่อตั้งมูลนิธิ ผู้ถือหุ้น หรือเจ้านินิติบุคคล การร้องขอตั้งผู้แทนชั่วคราวเพื่อไม่ให้นิติบุคคลนั้นต้องเสียหาย

ประโยชน์ของนิติบุคคลขัดกับประโยชน์ของผู้จัดการหรือผู้แทนนิติบุคคล

มาตรา 80 "ในการอันใดถ้าประโยชน์ทางใดทางเสียของนิติบุคคลฝ่ายหนึ่ง กับของตัวผู้จัดการอีกฝ่ายหนึ่ง เป็นปฏิปักษ์แก่กัน ท่านว่าในการอันนั้นผู้จัดการเป็นอันไม่มีอำนาจเป็นผู้แทนได้ ในกรณีเช่นนี้ต้องแต่งตั้งผู้แทนขึ้นเฉพาะการนั้น ตามบทบัญญัติมาตราก่อนนี้"

ผู้จัดการตามมาตรา 81 หมายถึงผู้แทนนิติบุคคล ในเมื่อผู้จัดการเป็นผู้แทนนิติบุคคลจะต้องกระทำการอันเป็นประโยชน์ต่อนิติบุคคลและไม่ให้เสียหาย เมื่อผู้จัดการมีผลประโยชน์ขัดกับนิติบุคคลแล้ว การดำเนินงานของผู้จัดการก็น่าจะไม่สมควรเป็นผู้จัดการของนิติบุคคลในส่วนที่ผลประโยชน์ขัดกัน กฎหมายจึงบัญญัติให้ผู้จัดการไม่มีอำนาจเป็นผู้แทนในกิจการที่มีผลประโยชน์ขัดกัน

ในเมื่อผู้จัดการไม่มีอำนาจทำแทนนิติบุคคลในกิจการที่มีผลประโยชน์ขัดกับนิติบุคคลแล้ว ก็จะมีการตั้งผู้แทนเฉพาะการขึ้นเพื่อมาทำกิจการแทนชั่วคราวตามมาตรา 79 โดยให้ผู้มีส่วนได้เสียหรือพนักงานอัยการร้องขอ การร้องขอตั้งผู้แทนเฉพาะการขึ้นนี้ น่าจะต้องมีความจำเป็นจึงจะร้องขอ เช่น ในเมื่อผู้จัดการไม่มีอำนาจทำแล้ว ก็ไม่มีใครทำแทนนิติบุคคล เพราะมีผู้แทนคนเดียวหรือผู้แทนมีผลประโยชน์ขัดกับนิติบุคคลหลายคน

จนทำให้ผู้แทนว่างลงจนไม่ครบองค์ประชุมการจึงกล่าวได้ จะต้องมีการร้องขอให้ตั้งผู้แทนเฉพาะการขึ้น แต่ถ้าหากจำนวนผู้จัดการหรือผู้แทนที่เหือสามารถทำกิจการนั้นได้แล้ว ก็ไม่มีความจำเป็นต้องตั้งผู้แทนเฉพาะ- การ เช่น นิติบุคคลต้องการซื้ออาคารแห่งหนึ่งซึ่งเป็นของผู้จัดการ นิติบุคคลต้องการซื้อถูก แต่ผู้จัดการยอม ต้องการขายแพง ดังนั้น ผลประโยชน์ของผู้จัดการขัดกับนิติบุคคล ผู้จัดการต้องไม่เกี่ยวข้องในการซื้ออาคาร นี้ จะต้องมีการร้องขอต่อศาลให้ตั้งผู้แทนเฉพาะการขึ้นมาเพื่อซื้อที่ดิน

อำนาจจัดการในกรณีผู้จัดการหลายคน

มาตรา 77 "ถ้ามีผู้จัดการหลายคน และมีใครมีข้อกำหนดไว้เป็นประการอื่นในข้อบังคับหรือตราสาร จัดตั้งก็ดี มีใ้บัญญัติไว้เป็นประการอื่นโดยกฎหมายก็ดี การจะทำความตกลงต่าง ๆ ในทางอำนาจกิจการของ นิติบุคคลนั้น ท่านให้เป็นไปตามเสียงข้างมากในหมู่ผู้จัดการทั้งหลายด้วยกัน"

นิติบุคคลตามปกติจะกำหนดอำนาจของผู้แทนหรือผู้จัดการของนิติบุคคลไว้ในข้อบังคับหรือตราสาร จัดตั้ง หรือกำหนดไว้ในกฎหมายจัดตั้งนิติบุคคลนั้น ถ้านิติบุคคลมีผู้จัดการหลายคน และมีใครมีข้อกำหนดไว้เป็น ประการอื่นในข้อบังคับหรือตราสารจัดตั้ง หรือมีใ้บัญญัติไว้เป็นประการอื่นในกฎหมายจัดตั้งนิติบุคคลแล้ว การ จะทำความตกลงต่าง ๆ ในทางอำนาจกิจการของนิติบุคคลให้เป็นไปตามเสียงข้างมาก

การเปลี่ยนแปลงอำนาจผู้จัดการนิติบุคคล

มาตรา 78 "ข้อจำกัดหรือแก้ไขเปลี่ยนแปลงอำนาจของผู้จัดการทั้งหลายในการเป็นผู้แทนนิติ- บุคคลนั้นอย่างใด ๆ ก็ดี ท่านว่าหาอาจจะยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้บุคคลภายนอกผู้ทำการโดยสุจริตได้ไม่ว่า"

ผู้จัดการเป็นผู้กระทำการแทนนิติบุคคล และในระหว่างการค้าเป็นการ อำนาจของผู้จัดการ อาจถูกเปลี่ยนแปลงแก้ไขอำนาจผู้จัดการได้ เมื่ออำนาจของผู้จัดการถูกเปลี่ยนแปลงแก้ไขแล้ว แต่ผู้จัดการ กับทำกิจการกับบุคคลภายนอกตามอำนาจเดิม โดยบุคคลภายนอกไม่รู้ว่าอำนาจผู้จัดการได้มีการเปลี่ยนแปลง แก้ไขแล้ว กฎหมายคุ้มครองประโยชน์บุคคลภายนอกผู้ทำการโดยสุจริต นิติบุคคลจะต้องผูกพันกับบุคคลภายนอก ในการที่บุคคลภายนอกในการที่บุคคลภายนอกเข้าทำการผูกพันกับผู้จัดการ เมื่อเกิดความเสียหายขึ้น นิติบุคคล จะปฏิเสธความรับผิดชอบบุคคลภายนอกไม่ได้ เพราะกฎหมายห้ามมิให้นิติบุคคลยกข้อจำกัดหรือแก้ไขเปลี่ยนแปลง อำนาจขึ้นเป็นข้อต่อสู้บุคคลภายนอกผู้ทำการโดยสุจริต แต่ถ้าบุคคลภายนอกรู้ถึงข้อจำกัดหรือการเปลี่ยนแปลง แก้ไขอำนาจผู้จัดการแล้ว ยังเข้าทำการผูกพันอีก ถือว่ากระทำโดยไม่สุจริต ไม่ได้รับความคุ้มครอง นิติบุคคล ปฏิเสธความรับผิดชอบได้

ข้อจำกัดอำนาจกรรมการในอันจะลงนามผูกพันบริษัทว่าต้องมีตราของบริษัทประทับด้วย เมื่อได้ จดทะเบียนและได้ลงพิมพ์ในหนังสือราชกิจจานุเบกษาแล้ว ต้องถือว่าเป็นอันรู้แก่บุคคลทั่วไป หนังสือสัญญาเข้า

ซึ่งมีข้อความในตอนต้นว่า บริษัทโดยกรรมการผู้จัดการเป็นผู้เช่า และมีลายมือชื่อกรรมการผู้จัดการในช่องผู้เช่า แต่ไม่มีตราบริษัทประทับด้วยนั้น ย่อมไม่ผูกพันบริษัท (ฎีกาที่ 347/2506)

ความรับผิดของนิติบุคคลและผู้แทนนิติบุคคล

มาตรา 76 "ผู้จัดการทั้งหลายก็ดี ผู้แทนอื่น ๆ ก็ดี ของนิติบุคคล หากทำการตามหน้าที่ ใ้ทำให้เกิดความเสียหายอย่างหนึ่งอย่างใดแก่บุคคลอื่นไซ้ ท่านว่านิติบุคคลจำต้องเสียค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายนั้น แต่มีสิทธิจะไล่เบี้ยเอาแก่ตัวผู้เป็นต้นเหตุทำความเสียหายไ้ภายหลัง

ถ้าและความเสียหายแก่บุคคลอื่นนั้น เกิดแต่ทำการอันใดอันหนึ่งซึ่งมิไ้ได้อยู่ภายในขอบวัตถุประสงค์แห่งนิติบุคคลนั้นไซ้ ท่านว่าสมาชิกหรือผู้จัดการทั้งหลายเหล่านั้น บรรดาที่ไ้ออกเสียงลงมติให้ทำการเช่นนั้น กับทั้งผู้จัดการและผู้แทนอื่น ๆ ทั้งหลาย บรรดาที่ไ้เป็นผู้ลงมือทำการจะต้องรับผิดชอบร่วมกันออกใช้ค่าสินไหมทดแทน"

กิจการต่าง ๆ ที่ผู้จัดการหรือผู้แทนทั้งหลายของนิติบุคคลกระทำไปตามหน้าที่ภายในขอบอำนาจและวัตถุประสงค์ของนิติบุคคลแล้ว นิติบุคคลต้องผูกพันกับบุคคลภายนอก หากเกิดความเสียหายแก่บุคคลภายนอก เนื่องจากผู้จัดการหรือผู้แทนกระทำตามหน้าที่ นิติบุคคลจะต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนต่อบุคคลภายนอก เช่น บริษัทคำเป็นบริษัทรับจ้างเลี้ยงโค วันหนึ่งนายแดงกำลังไล่โคของเขาไปตามทางใกล้ ๆ ทอดโคของบริษัทคำผู้จัดการบริษัทเห็นเข้า คิดว่านายแดงลักกระบือไปจากคอกของบริษัท จึงใช้กำลังยื้อแย่งเอามา อันเป็นเรื่องที่จะต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่นายแดงตามมาตรา 451 บริษัทต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่นายแดง

ในกรณีนี้บริษัทก็สามารถไปไล่เบี้ยเอาแก่ผู้จัดการผู้เป็นต้นเหตุทำความเสียหายไ้ภายหลัง

ข้างตรีเจ้าพนักงานกรมที่ดินโจทก์ รายงานไม่ตรงตามความจริง ผ่าฝืนระเบียบ ทำให้เจ้าพนักงานที่ดินสั่งแก่รูปโฉนด เจ้าของโฉนดเสียหาย กรมที่ดินต้องรับผิดชอบใช้ค่าเสียหายแก่เจ้าของโฉนด กรมที่ดินไล่เบี้ยเอาแก่ข้างตรีผู้เป็นต้นเหตุแห่งความเสียหายไ้ อายุความไล่เบี้ยมี 10 ปี ตามมาตรา 164 (ฎีกาที่ 1309/2520)

เจ้าพนักงานที่ดินไม่ตรวจโฉนดตามที่มีโอกาสตรวจ จึงไม่ทราบว่โฉนดปลอม เป็นประมาทเลินเล่อทำให้เจ้าของที่ดินเสียหาย กรมที่ดินต้องรับผิดชอบในการกระทำของผู้แทนตามมาตรา 76 แต่ไล่เบี้ยเอาจากเจ้าพนักงานที่ดินไ้ มีอายุความ 10 ปี (ฎีกาที่ 440/2523)

ถ้ากิจการที่ผู้จัดการหรือผู้แทนนิติบุคคลกระทำไปนอกขอบเขตแห่งวัตถุประสงค์ของนิติบุคคล และเกิดความเสียหายแก่บุคคลภายนอก นิติบุคคลไม่ต้องรับผิดชอบ ผู้ที่ไ้ต้องรับผิดชอบในความเสียหาย คือ สมาชิก ผู้จัดการทั้งหลาย ที่ไ้ออกเสียงลงมติให้กระทำการนอกวัตถุประสงค์หรือลงมือกระทำเช่นนั้น

โจทก์มีอำนาจฟ้องบุคคลผู้ดำรงตำแหน่งนายกเทศมนตรีแห่งเทศบาลให้รับผิดชอบในกิจการของเทศบาลในฐานะนายกเทศมนตรี (ฎีกาที่ 194/2490)

มีผู้คัดลอกเอาโฉนดที่ดินซึ่งเจ้าของแจ้งขายและขอใบแทนไปแล้วมาหลอกลวงอ้างไว้กับโจทก์ปรากฏว่าใบโฉนดฉบับหลวงได้แจกจ่ายออกใบแทนโฉนดพร้อมทั้งวันเดือนปีไว้ด้วยหมึกสีแดงเห็นได้อย่างสะดวก แต่เจ้าพนักงานที่ดินกระทำโดยประมาทเละเล้งต่อการตรวจตามสมควร จึงได้มีการจำนองต่อกันเป็นที่เสียหายแก่โจทก์ ดังนั้น เจ้าพนักงานที่ดินต้องรับผิดชอบในความเสียหายที่เกิดขึ้น และกรมที่ดินก็ต้องรับผิดชอบตามมาตรา 76 (ฎีกาที่ 179/2495)

ข้อบังคับของสมาคมมีว่า "ให้จ่ายเงิน(ค่าทำศพ)ให้แก่ผู้จัดการอันสมควรของสมาชิกผู้วายชนม์" ทั้งนี้ ไม่จำเป็นต้องเป็นทายาทผู้ที่มีหน้าที่ทำศพตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ แต่ต้องจ่ายให้แก่ผู้สมควรจัดการศพตามความเป็นจริง ถ้าเจ้าหน้าที่ของสมาคมจ่ายเงินให้ผู้อื่นไป สมาคมต้องเสียหายเพราะศาลบังคับให้จ่ายเงินแก่ผู้ทำศพที่สมควร สมาคมฟ้องเรียกเงินคืนจากผู้อื่นที่รับเงินไปและเจ้าหน้าที่ที่จ่ายเงินได้ (ฎีกาที่ 97/2497)

จำเลยที่ 1 เป็นบริษัทจำกัด เป็นนิติบุคคล จึงเป็นเพียงบุคคลสมมุติโดยอำนาจของกฎหมาย คำเนินหรือปฏิบัติงานตามวัตถุประสงค์ของบริษัทด้วยตนเองไม่ได้ ต้องคำเนินหรือปฏิบัติงานโดยผู้แทน จำเลยที่ 2 เป็นกรรมการผู้จัดการ จึงเป็นผู้รับผิดชอบในการคำเนินหรือปฏิบัติงานของบริษัทจำเลยที่ 1 จำเลยที่ 1 กระทำผิดได้ชื่อว่าเป็นการกระทำของจำเลยที่ 2 ด้วย (ฎีกาที่ 1620/2508)

นายทหารสั่งให้ทหารพลขับ ขับรถทหารไปซื้อปูนซีเมนต์ขึ้นไปวัดซึ่งนายทหารนั้นเป็นกรรมการวัดอยู่ เป็นการให้ไปปฏิบัติงานเป็นการส่วนตัวของนายทหารผู้นั้น มิใช่เป็นการให้ไปปฏิบัติกิจการงานในกองทหาร จึงเรียกไม่ได้ว่าเป็นการไปปฏิบัติงานในหน้าที่ตามทางราชการของกองทัพบกและกระทรวงกลาโหม กองทัพบกและกระทรวงกลาโหมจึงไม่ต้องรับผิดชอบในผลแห่งละเมิดที่ทหารพลขับได้ก่อให้เกิดขึ้นเนื่องจากการขับรถโดยประมาท (ฎีกาที่ 1291/2514)

กรรมการผู้ทำสัญญาในฐานะผู้แทนของบริษัทจำกัดซึ่งเป็นนิติบุคคล ไม่ต้องรับผิดชอบเป็นส่วนตัว (ฎีกาที่ 1950/2515)

ความประสงค์ของกรมแรงงาน ย่อมแสดงปรากฏจากผู้แทนคืออธิบดี เมื่ออธิบดีกรมแรงงานเป็นพนักงานเจ้าหน้าที่พิจารณาชี้ขาดข้อพิพาทระหว่างโจทก์กับลูกจ้างเกี่ยวกับเงินชดเชย ซึ่งเป็นการปฏิบัติราชการในตำแหน่งหน้าที่ โจทก์ย่อมมีอำนาจฟ้องกรมแรงงานได้ หากจำต้องฟ้องอธิบดีกรมแรงงานได้ หากจำต้อง

ฟ้องอธิบดีกรมแรงงานในฐานะบุคคลผู้ดำรงตำแหน่งหน้าที่ไม่ (ฎีกาที่ 215/2517)

ลูกจ้างของนิติบุคคลขอให้ตำรวจยึดรถปั่นจักรยานของโจทก์จากผู้เช่ารถจากโจทก์ เพราะผู้นั้นเป็นลูกหนี้นิติบุคคล ทั้งที่ควรรู้ว่าเป็นรถของโจทก์ ลูกจ้างนั้นทำละเมิดในระหว่างทำหน้าที่เพื่อประโยชน์ของนิติบุคคล นิติบุคคลต้องรับผิดชอบในฐานะผู้แทนทำความเสียหายขึ้น ตามมาตรา 76 กรณีไม่ต้องด้วยมาตรา 451 ตำรวจที่ยึดรถตามคำสั่งผู้บังคับบัญชาโดยสุจริต ไม่ต้องรับผิด (ฎีกาที่ 768/2521)

บริษัทจำกัดทำการก่อสร้างทำละเมิดได้ งบประมาณของบริษัททำต่อประปาของโจทก์ตกในระหว่างทำการก่อสร้าง บริษัทต้องรับผิดชอบต่อโจทก์ (ฎีกาที่ 893/2521)

กรรมการสหกรณ์ลงมติให้กระหน่ำนอกขอบเขตวัตถุประสงค์ของสหกรณ์ กรรมการก็ต้องรับผิดชอบเป็นส่วนตัว (ฎีกาที่ 1354/2508)

การที่เพียงแต่ผู้ใดเป็นข้าราชการกรมใด จะถือว่าผู้นั้นเป็นผู้แทนหรือตัวแทนของกรมนั้น ในการกระทำนิติกรรมต่าง ๆ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เสมอไปนั้นหาได้ไม่ ต้องแล้วแต่ว่าได้มีการแต่งตั้งหรือการปฏิบัติระหว่างกรมกับข้าราชการผู้นั้นว่าจะเข้าลักษณะเป็นตัวแทนหรือไม่ (ฎีกาที่ 1457/2508)

นายสิบทหารชั้นรดาในราชการกองการขนส่ง กรมสารบรรณทหารบก กองบัญชาการทหารสูงสุด ซึ่งเป็นนิติบุคคลสังกัดอยู่ในกระทรวงกลาโหม กระทรวงกลาโหมต้องรับผิดชอบในการละเมิดของผู้ชั้นรดา (ฎีกาที่ 3018/2522)

ตำรวจชั้นรดาของกรมตำรวจกลับจากปฏิบัติราชการ ตำรวจกระทำโดยประมาท กรมตำรวจต้องรับผิดชอบในการละเมิด (ฎีกาที่ 1801/2523)

การที่กรมตำรวจจำเลยรู้และยินยอมให้กองสวัสดิการซึ่งเป็นหน่วยงานในสังกัดของจำเลย ทำสัญญาเช่าซื้อกับโจทก์แทนจำเลย และกรมตำรวจจำเลยได้รับผลประโยชน์ตอบแทนด้วยนั้น จำเลยจะปฏิเสธความรับผิดชอบให้โจทก์ โดยอ้างว่าเป็นเรื่องนอกวัตถุประสงค์ และนอกเหนืออำนาจหน้าที่ของจำเลยหาได้ไม่ (ฎีกาที่ 566/2524)

กระทรวงการคลังรวมทั้งกรมและส่วนราชการอย่างอื่นที่มีฐานะเป็นกรม เป็นราชการส่วนกลางแต่โรงงานยาสูบ กระทรวงการคลัง ไม่มีฐานะเป็นกรม ไม่เป็นราชการส่วนกลาง และไม่เป็นนิติบุคคล (ฎีกาที่ 1575/ 2524)

ส่วนที่ 5

การสิ้นสุดบทบัญญัติ

บทบัญญัติการสิ้นสุดบทบัญญัติของกฎหมายหรือข้อบังคับ หรือ
ตราสารของนิติบุคคลนั้น ทั้งนี้ นิติบุคคลอาจสิ้นสุดสภาพไปด้วยเหตุหนึ่งเหตุใดต่อไปนี้

1. ตามที่ระบุไว้ในข้อบังคับหรือตราสารจัดตั้งกำหนดไว้ เช่น ในตราสารก่อตั้งมูลนิธิกำหนดว่า
มูลนิธิจะสิ้นสุดลงเมื่อพ้น 20 ปีนับแต่วันตั้ง เมื่อมูลนิธิดำเนินการมาได้ 20 ปีแล้วมูลนิธิก็เลิกไป
2. เลิกโดยผลของกฎหมาย เช่น ห้างหุ้นส่วนสามัญย่อมเลิกกันด้วยเมื่อผู้เป็นหุ้นส่วนคนใดคนหนึ่ง
ตาย หรือล้มละลาย หรือตกเป็นผู้ไร้ความสามารถ (มาตรา 1055) การเลิกห้างหุ้นส่วนจำกัดก็เป็นเช่นเดียวกับ
ห้างหุ้นส่วนสามัญ (มาตรา 1080) บริษัทจำกัดย่อมเลิกกันด้วยเหตุเมื่อบริษัทล้มละลาย (มาตรา 1236)
สมาคมย่อมเลิกกันด้วยเหตุสมาคมต้องล้มละลาย (มาตรา 1292) มูลนิธิย่อมสิ้นสุดลงด้วยเหตุมูลนิธิล้มละลาย
(มาตรา 92)
3. เลิกโดยคำสั่งศาล เช่น ศาลอาจสั่งให้ห้างหุ้นส่วนสามัญหรือห้างหุ้นส่วนจำกัดเลิกกันได้เมื่อ
ผู้เป็นหุ้นส่วนคนใดร้องขอ (มาตรา 1057 มาตรา 1080) ศาลอาจสั่งให้บริษัทจำกัดเลิกกันได้ถ้าพิเคราะห์ในกรณี
รายงานประชุมทั้งบริษัท หรือพิเคราะห์ในการประชุมทั้งบริษัท เป็นต้น (มาตรา 1237) สมาคมเลิกกันเมื่อศาลสั่ง
ให้เลิก (มาตรา 1292(6)) มูลนิธิสิ้นสุดลงเมื่อมีคำสั่งศาล (มาตรา 92(4))
4. โดยสมาชิกตกลงเลิกกัน เช่น ผู้เป็นหุ้นส่วนคนใดคนหนึ่งให้คำบอกกล่าวแก่ผู้เป็นหุ้นส่วนคนอื่น ๆ
ตามกำหนดบังคับบัญญัติไว้ในมาตรา 1056 บริษัทจำกัดมีมติพิเศษของที่ประชุมใหญ่ให้เลิก (มาตรา 1236(4))
สมาคมเมื่อมีประชุมใหญ่แห่งสมาคมได้ลงมติให้เลิก (มาตรา 1292(4))

มูลนิธิ

มูลนิธิตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ได้บัญญัติเรื่องมูลนิธิไว้ตั้งแต่มาตรา 81 ถึงมาตรา 97
มาตรา 81 "มูลนิธินั้นได้แก่ทรัพย์สินอันจัดสรรไว้เป็นแผนก เพื่อบำเพ็ญทาน การศาสนา วิทยา-
ศาสตร์ วรรณคดี หรือเพื่อสาธารณประโยชน์อื่น ๆ และไม่ให้หมายถ้อยคำใด ๆ"

มูลนิธิ คือ ทรัพย์สินอันจัดสรรไว้เป็นแผนก เพื่อบำเพ็ญทาน การศาสนา วิทยาศาสตร์ วรรณคดี
หรือเพื่อสาธารณประโยชน์ และไม่ให้หมายถ้อยคำใด ๆ ทั้งนี้ มูลนิธิมีลักษณะดังต่อไปนี้คือ

1. เป็นทรัพย์สินที่จัดสรรไว้ ไม่ใช่ขณะบุคคลที่ทำกิจการร่วมกันอย่างบริษัทหรือห้างหุ้นส่วน แต่
หมายถึงตัวทรัพย์สินหรือกองทรัพย์สินที่ได้จัดสรรไว้ ไม่ว่าทรัพย์สินนั้นจะเป็นของบุคคลคนเดียวหรือหลายคนก็ตาม
โดยไม่แบ่งถึงตัวบุคคล

2. เพื่อสาธารณประโยชน์ หมายถึงมูลนิธิได้จัดตั้งขึ้นมาเพื่อสาธารณประโยชน์ เช่น บำเพ็ญทาน การศาสนา วิทยาศาสตร์ การศึกษา และการอย่างอื่น ๆ

พินัยกรรมที่สั่งจัดสรรทรัพย์สินไว้โดยตรง เพื่อประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่งตามมาตรา 81 ผู้รับตามพินัยกรรมต้องเป็นบุคคลที่มีสิทธิหน้าที่ได้ตามกฎหมาย เพราะถ้ามิใช่บุคคล ไม่สามารถมีสิทธิเหนือทรัพย์สิน ทรัพย์สินนั้นจะเป็นทรัพย์สินอันไม่มีเอกชนเป็นเจ้าของ จะตกทอดแก่แผ่นดิน

ในกรณีที่เจ้ามรดกทำพินัยกรรมยกทรัพย์สินให้แก่ที่สภการะบรรพบุรุษ เมื่อสถานที่นั้นมีใช้บุคคล จึงไม่อาจเป็นผู้ทรงสิทธิเหนือทรัพย์สินได้ ดังนั้น ข้อกำหนดตามพินัยกรรม จึงไม่มีผลใช้บังคับได้ตามกฎหมาย ไม่ว่าในฐานะพินัยกรรมธรรมดา หรือพินัยกรรมตั้งทรัสต์ (ฎีกาที่ 581/2508)

พินัยกรรมระบุให้ชายที่กินเอาเงินให้กรมการศาสนาเพื่อจัดการตั้งมูลนิธิ เห็นได้ชัดว่าผู้ทำพินัยกรรม ตั้งใจให้เอาเงินจัดการตั้งมูลนิธินั้นเอง เมื่อผู้จัดการมรดกหาเงินมอบให้กรมการศาสนา เพื่อให้กรมการศาสนาตั้งมูลนิธิตามความประสงค์แล้วก็ไม่จำต้องขายที่ดินต่อไป (ฎีกาที่ 1615/2508)

3. ไม่ใ้หมายคำกำไร ผู้ก่อตั้งมูลนิธิมิได้คิดหากำไรมาเป็นประโยชน์ส่วนตน หรือมุ่งหมายแบ่งกำไร หรือมีวัตถุประสงค์เพื่อแสวงหากำไร เป็นข้อสำคัญที่ว่ามูลนิธิจะตั้งขึ้นเพื่อแสวงหากำไรเป็นรายได้มิได้

การก่อตั้งมูลนิธิ

มาตรา 82 "มูลนิธินั้นจะต้องก่อตั้งขึ้นด้วยทำตราสารลงไว้ มีข้อความสำคัญตามรายการต่อไปนี้

- (1) ชื่อของมูลนิธิ
- (2) วัตถุประสงค์ของมูลนิธิ
- (3) สำนักงานของมูลนิธิ แม้จะมี
- (4) ข้อกำหนดว่าด้วยทรัพย์สินของมูลนิธิ
- (5) ข้อกำหนดว่าด้วยการตั้งแต่งและถอดถอนผู้จัดการทั้งหลายของมูลนิธิ"

ก. แบบ ผู้จะก่อตั้งมูลนิธินั้น กฎหมายไม่ได้กำหนดว่าจะมีจำนวนกี่คน ดังนั้น บุคคลธรรมดาคนเดียวหรือหลายคน หรือนิติบุคคลอาจก่อตั้งมูลนิธิได้ ด้วยการทำตราสารมีข้อความตามมาตรา 82 การทำเป็นตราสารหมายถึงการทำเป็นหนังสือ มูลนิธิที่จะก่อตั้งขึ้นด้วยนิติกรรม หากให้ในระหว่างมีชีวิต ก็นำทบัญญัติทั้งหลายในลักษณะให้มาใช้โดยอนุโลม (มาตรา 83) เช่น ถ้าทรัพย์สินที่มอบให้ถ้าจะซื้อขายกันต้องทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ ย่อมสมบูรณ์เมื่อได้ทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ (มาตรา 525) ถ้าได้ทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่แล้ว ผู้ก่อตั้งมูลนิธิยังไม่ส่งมอบทรัพย์สินให้ ผู้จัดการมูลนิธิมีสิทธิเรียกร้องให้ส่งมอบตัวทรัพย์สินหรือราคาแทนทรัพย์สินได้ (มาตรา 526) ถ้า

เป็นการจะให้ทรัพย์สินเป็นกราว ๆ ก็เป็นอันระงับสิ้นไปเมื่อผู้ให้ตาย เว้นแต่จะขัดกับเจตนารมณ์ปรากฏแต่มูลหนี้ (มาตรา 527)

มูลนิธิอาจจะก่อตั้งโดยพินัยกรรมแล้ว ให้นำบทบัญญัติลักษณะมรดกมาใช้โดยอนุโลม(มาตรา 83) มาตรา 1676 "พินัยกรรมจะห้ามขึ้นโดยให้บุคคลใดตกอยู่ในภาระติดพันที่จะต้องก่อตั้งมูลนิธิ หรือจะสั่งจัดสรรทรัพย์สินไว้โดยตรง เพื่อประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่งตามบทบัญญัติมาตรา 81 แห่งประมวลกฎหมายนี้ก็ได้" มาตรา 1677 "เมื่อพินัยกรรมก่อตั้งมูลนิธิขึ้นตามมาตราก่อน ให้เป็นหน้าที่ของทายาทหรือผู้จัดการมรดกแล้ว แต่กรณีที่จะต้องร้องขอให้รัฐบาลให้อำนาจจัดตั้งขึ้นเป็นนิติบุคคลตามมาตรา 85 แห่งประมวลกฎหมายนี้ เว้นแต่จะมีข้อกำหนดไว้ในพินัยกรรมเป็นอย่างอื่น ถ้าบุคคลดังกล่าวแล้วมิได้ร้องขอให้รัฐบาลให้อำนาจ บุคคลผู้มีส่วนได้เสียคนหนึ่งคนใด หรือพนักงานอัยการจะเป็นผู้ร้องขอก็ได้" และมาตรา 1678 "มูลนิธิใดซึ่งได้ก่อตั้งขึ้นโดยพินัยกรรม ได้ตั้งขึ้นเป็นนิติบุคคลแล้ว ให้ถือว่าทรัพย์สินซึ่งผู้ทำพินัยกรรมจัดสรรไว้เพื่อการนั้น ตกเป็นของนิติบุคคลนั้นตั้งแต่วันที่พินัยกรรมมีผล เว้นแต่จะมีข้อกำหนดไว้ในพินัยกรรมเป็นอย่างอื่น"

ข. ตราสาร ก่อตั้งมูลนิธิจะต้องมีรายการต่าง ๆ ตามมาตรา 82 ดังนี้

1. ชื่อของมูลนิธิ
2. วัตถุประสงค์ของมูลนิธิ
3. สำนักงานของมูลนิธิ แม้จะพึงมี
4. ข้อกำหนดว่าด้วยทรัพย์สินของมูลนิธิ
5. ข้อกำหนดว่าด้วยการแต่งตั้งและถอดถอนผู้จัดการทั้งหลายของมูลนิธิ

รายการต่าง ๆ นั้น หากขาดตกบกพร่องไปในรายการหนึ่งรายการใด ถ้าเป็นการก่อตั้งมูลนิธิด้วยนิติกรรมยกให้ ผู้ก่อตั้งยังมีชีวิตอยู่สามารถแก้ไขข้อบกพร่องนั้นได้ แต่ถ้าเป็นก่อตั้งมูลนิธิด้วยพินัยกรรมแล้ว ผู้ก่อตั้งได้ตายไปแล้ว ผลจะเป็นอย่างไร มีบัญญัติไว้ในมาตรา 84 "ถ้าผู้ตั้งมูลนิธิตายเสียแต่ยังมีหนี้ได้ทำข้อกำหนดว่าด้วยชื่อหรือสำนักงานของมูลนิธิ หรือว่าด้วยวิธีตั้งแต่งและถอดถอนผู้จัดการของมูลนิธิไว้ การเหล่านี้เมื่อผู้มีส่วนได้เสียคนหนึ่งคนใด หรือพนักงานอัยการร้องขอต่อศาล ก็ให้ศาลกำหนดให้"

การก่อตั้งมูลนิธิต้องมีรายการ 5 ประการ เพียงแต่ตราสารขาดรายการที่ 1 ชื่อมูลนิธิ รายการที่ 3 สำนักงาน และรายการที่ 5 วิธีการตั้งแต่งและถอดถอนผู้จัดการ ก็มีทำให้การก่อตั้งมูลนิธิเสียไป กฎหมายกำหนดให้ผู้มีส่วนได้เสียคนหนึ่งคนใด หรือพนักงานอัยการร้องขอต่อศาลให้กำหนดรายการที่ 1 รายการที่ 3 หรือรายการที่ 5 ให้ แต่ถ้าตราสารขาดรายการที่ 2 วัตถุประสงค์ของมูลนิธิ หรือรายการที่ 4 ข้อกำหนดว่าด้วยทรัพย์สินของมูลนิธิ แล้ว การก่อตั้งมูลนิธินั้นก็เสียไป ก็มูลนิธิก็ไม่อาจจัดตั้งขึ้นได้ เพราะเป็นรายการสำคัญ

ในเมื่อไม่ทราบว่าผู้ก่อตั้งมูลนิธิมีวัตถุประสงค์อย่างไรในการจัดการทรัพย์สินเพื่อประโยชน์อะไร แม้จะมีรายการที่ 2 คือวัตถุประสงค์ของมูลนิธิ แต่ขาดรายการที่ 4 ไม่ได้กำหนดเรื่องทรัพย์สินไว้ มูลนิธิก็ไม่มีทรัพย์สิน ดำเนินการตามวัตถุประสงค์ได้

ข้อกำหนดในพินัยกรรมของเจ้ามรดกเกี่ยวกับการตั้งมูลนิธิมีข้อความเพียงว่า โฉนดที่ดินหมายเลข ที่ 64 ฯลฯ ขอมอบให้เป็นมูลนิธิมงคล ดังนี้ ไม่ครบตามมาตรา 82 ไม่มีผลใช้บังคับได้ตามกฎหมาย ที่ดินตกเป็น มรดกของทายาท (ฎีกาที่ 1007/2518)

มูลนิธิเป็นนิติบุคคลเมื่อได้รับมอบอำนาจจากรัฐบาลแล้ว

มาตรา 85 "มูลนิธินั้น จะจัดตั้งขึ้นเป็นนิติบุคคลด้วยรัฐบาลให้อำนาจเช่นนั้นก็ได้
อนึ่ง ภายในเวลาสิบสี่วันนับแต่รัฐบาลได้ให้อำนาจแล้ว ให้เสนาศาสตราจารย์เป็นเจ้าหน้าที่ จัดการให้
เก็บใจความแห่งข้อสำคัญของมูลนิธินั้น โฆษณาในราชกิจจานุเบกษา"

มูลนิธิเมื่อได้ก่อตั้งขึ้น คราสารมีการครบตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 82 แล้ว มีสภาพเป็นมูลนิธิ แล้ว แต่ยังไม่เป็นนิติบุคคล ถ้ามูลนิธิจะมีสภาพเป็นนิติบุคคล มูลนิธินั้นจะต้องร้องขอจัดตั้งเป็นนิติบุคคลต่อรัฐบาล เพื่อให้อำนาจ การที่รัฐบาลจะอนุญาตให้จัดตั้งเป็นนิติบุคคลหรือไม่ รัฐบาลมีอำนาจใช้ดุลพินิจอย่างเต็มที่ กฎหมาย ไม่ได้กำหนดข้อจำกัดไว้ ตาม

มาตรา 86 "การให้อำนาจแก่มูลนิธินั้น ช่อมุ่แล้วแต่อำเภोजของรัฐบาล และจะบังคับให้มี ข้อไขว่ขวางไร ๆ แล้วจึงอนุญาตตามที่เห็นควรก็ได้"

การขอจัดตั้งมูลนิธิเป็นนิติบุคคล ขออำนาจจากรัฐบาล ต้องทำเรื่องขอจัดตั้งตามแบบซึ่งรัฐมนตรี ว่าการกระทรวงมหาดไทยได้กำหนดไว้ เพราะรัฐมนตรีกระทรวงมหาดไทยเป็นผู้รับผิดชอบในการปกครอง ท้องที่ มีอำนาจออกกฎกระทรวงเกี่ยวกับการให้อำนาจตามมาตรา 97

เมื่อรัฐบาลให้อำนาจแก่มูลนิธิที่จะก่อตั้งเป็นนิติบุคคลแล้ว ก็จะออกหนังสือมอบอำนาจจัดตั้งเป็น นิติบุคคลตามแบบที่กำหนดไว้ และจัดเก็บใจความแห่งข้อสำคัญของมูลนิธิลงโฆษณาในราชกิจจานุเบกษาภายใน 14 วัน นับแต่รัฐบาลให้อำนาจ

ในกรณีที่มูลนิธิอันได้รับอำนาจแต่รัฐบาล ทรัพย์สินอันได้จัดสรรไว้โดยนิติกรรมทำยกให้แก่ ยังมีชีวิตนั้น ช่อมุ่ตกเป็นของมูลนิธิ ตั้งแต่เวลาที่รัฐบาลให้อำนาจเป็นต้นไป (มาตรา 87) หรือถ้าก่อตั้งด้วย พินัยกรรม มีผลตั้งแต่วันที่พินัยกรรมมีผล (มาตรา 1678)

การจัดการมูลนิธิ

มูลนิธิที่เป็นนิติบุคคลมีผู้จัดการเป็นผู้แทนในการดำเนินกิจการเกี่ยวกับบุคคลภายนอกดังนี้

ในความเกี่ยวข้องกับบุคคลภายนอก มูลนิธิที่ได้รับอำนาจแล้ว มีผู้จัดการทั้งหลายเป็นผู้แทนของมูลนิธินั้น (มาตรา ๖๘) ส่วนความเกี่ยวพันระหว่างมูลนิธิที่ได้รับอำนาจกับผู้จัดการทั้งหลายของมูลนิธินี้เอง ก็คือ ระหว่างผู้จัดการเหล่านั้นกับบุคคลภายนอกก็ดี ท่านให้บังคับตามบทบัญญัติทั้งหลายแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะตัวแทน (มาตรา ๘๑)

ผู้จัดการของมูลนิธิเป็นนิติบุคคล และมูลนิธิไม่เป็นนิติบุคคล จะต้องจัดการมูลนิธิด้วยความระมัดระวัง มิให้ผิดพลาดเสียหาย และไม่กระทำการฝ่าฝืนข้อความแห่งตราสารก่อตั้งมูลนิธิ ถ้าผู้จัดการทั้งหลายจัดการผิดพลาดเสื่อมเสียก็ดี ทำการฝ่าฝืนข้อความแห่งตราสารก่อตั้งมูลนิธินี้ก็ดี เมื่อพนักงานอัยการ หรือผู้มีส่วนได้เสียคนใดคนหนึ่งร้องขอต่อศาล ศาลจะถอดถอนผู้จัดการและตั้งแต่งตั้งผู้จัดการขึ้นใหม่คนหนึ่งหรือหลายคนก็ได้ (มาตรา ๑๑)

รัฐบาลมีอำนาจตามกฎหมายที่จะควบคุมดูแลและตรวจตรามูลนิธิ ก็มูลนิธิทุกรายย่อมตกอยู่ในบังคับควบคุมดูแลตรวจตราของรัฐบาล เจ้าพนักงานผู้ใดอันรัฐบาลได้ตั้งแต่ไปเพื่อการนั้นแล้ว ให้เข้าดูสมุดหนังสือกับบัญชีของมูลนิธิได้ในเวลาใด ๆ อันสมควร เจ้าพนักงานผู้นั้นอาจจะสอบสวนผู้จัดการ และตัวแทน หรือลูกจ้างในมูลนิธิ ด้วยข้อความใด ๆ ที่เกี่ยวกับมูลนิธินี้ได้ (มาตรา ๑๐)

ความสิ้นสุดของมูลนิธิ

มูลนิธินั้น ย่อมสิ้นสุดลงด้วยเหตุประการใดประการหนึ่งดังจะกล่าวต่อไปนี้คือ

1. เลิกตามบทบัญญัติที่กล่าวไว้ในตราสารตั้งมูลนิธินั้น
2. เมื่อวัตถุประสงค์แห่งมูลนิธินั้นสำเร็จบริบูรณ์แล้ว หรือกลายเป็นการทวนวิสัย
3. เมื่อมูลนิธินั้นล้มละลาย
4. เมื่อมีคำสั่งของศาลตามข้อความในมาตรา ๑๓ (มาตรา ๑๒) คือ

เมื่อพนักงานอัยการหรือผู้ใดคนหนึ่งซึ่งมีส่วนได้เสียด้วยยื่นคำร้องต่อศาล ศาลจะมีคำสั่งให้เลิกมูลนิธินั้นเสีย และตั้งแต่งตั้งผู้ชำระบัญชีคนหนึ่งหรือหลายคน ในกรณีดังกล่าวต่อไปนี้อย่างหนึ่งอย่างใดก็ได้ คือ

(๑) ถ้ามูลนิธินั้นได้ก่อตั้งขึ้นขึ้นชั้ช้คอบบบัญญัติในส่วนนี้ หรือว่ามูลนิธินั้นทำการขัดต่อกฎหมายก็ดี หรือขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนก็ด้วยเหมือนกัน

(๒) ถ้าว่าเป็นอันจะจัดการมูลนิธินั้นให้ดำเนินอยู่ต่อไปอีกไม่ได้ ไม่เลือกว่าเพราะเหตุประการใด ๆ

(3) ถ้ามูลนิธิทำการฝ่าฝืนบทบัญญัติในตราสารตั้งมูลนิธินั้นเอง หรือฝ่าฝืนข้อไขซึ่งรัฐบาลได้ให้อำนาจไว้

อนึ่ง ศาลจะสั่งถอดถอนผู้จัดการทั้งหลาย และตั้งแต่งผู้จัดการขึ้นใหม่คนหนึ่งหรือหลายคน แทนสิ่งเลิกล้มมูลนิธิก็ได้

วิธีปฏิบัติเมื่อมูลนิธิสิ้นสุด

ภายในเวลา 14 วัน นับแต่มูลนิธิอันได้รับอำนาจจากรัฐบาลได้ถึงที่สุดลงนั้น ผู้จัดการทั้งหลายต้องทำหนังสือแจ้งความนั้นแก่กระทรวงการเจ้าหน้าที่ (กระทรวงมหาดไทย) และให้เจ้าหน้าที่นำความออกประกาศโฆษณาในราชกิจจานุเบกษาภายใน 14 วัน นับแต่เมื่อได้รับแจ้งความ (มาตรา 94)

การชำระบัญชีมูลนิธิ

ในการชำระบัญชีของมูลนิธินั้นให้ใช้บทบัญญัติในกฎหมายว่าด้วยการชำระบัญชีห้างหุ้นส่วนและบริษัท บังคับอนุโลมตามควรแก่บทนั้น ๆ (มาตรา 95)

การชำระบัญชีแล้วมีทรัพย์สินเหลืออยู่

เมื่อมูลนิธิสิ้นสุดลง ทรัพย์สินของมูลนิธินั้นให้ออนไปยังนิติบุคคล ตามที่จะพึงระบุไว้ในตราสารตั้งมูลนิธินั้น

เมื่อไม่มีความกล่าวไว้ถึงนิติบุคคลเช่นว่านี้ ถ้าพนักงานอัยการหรือผู้ใดคนหนึ่งซึ่งมีส่วนได้เสียด้วย มีคำร้องขอต่อศาลไซ้ ศาลจึงสั่งจัดสรรทรัพย์สินนั้นให้แก่นิติบุคคล ซึ่งปรากฏว่ามีวัตถุประสงค์ใกล้เคียงกับวัตถุประสงค์เดิมของมูลนิธินั้น

ถ้าหากว่าจัดสรรทรัพย์สินอย่างนี้มีอาจจะทำได้ก็ดี หรือว่ามูลนิธินั้นต้องบังคับให้เลิกเสียเพราะเหตุเป็นการขัดต่อกฎหมายหรือขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีแห่งประชาชนก็ดี ศาลจะสั่งให้ทรัพย์สินของมูลนิธิตกไปเป็นของแผ่นดินก็ได้ (มาตรา 95)

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยเป็นผู้รับผิดชอบในการปกครองท้องที่ มีอำนาจออกกฎหมายกระทรวงเกี่ยวกับการให้อำนาจ การจดทะเบียน และการดูแลตรวจตรา ตามที่กล่าวไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยมูลนิธิ รวมทั้งกำหนดอัตราค่าฤชาธรรมเนียมอันเกี่ยวกับการนั้น และรัฐมนตรีต้องจัดให้มีบัญชีรายนามมูลนิธิทั้งหลาย อันได้ให้อำนาจแล้วนั้นรักษาไว้พร้อมทั้งรายการข้อสำคัญอันได้โฆษณาในราชกิจจานุเบกษา (มาตรา 97)

สมาคม

สมาคม คือสัญญาซึ่งบุคคลหลายคนตกลงเข้ากัน เพื่อทำการอันใดอันหนึ่งร่วมกันอันมิใช่เป็นการหาผลกำไรแบ่งกัน (มาตรา 1274)

สมาคมตั้งขึ้นมาเพื่อมิใช่หาผลกำไร จึงแตกต่างกับห้างหุ้นส่วนและบริษัทจำกัด เพราะห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทจำกัดนั้น มีวัตถุประสงค์เพื่อแสวงหากำไรมาแบ่งปันกัน บุคคลหลายคนตกลงเข้ากันเพื่อตั้งสมาคมนั้นจะต้องมีอย่างน้อย 3 คน (มาตรา 1277)

สมาคมต้องมีข้อบังคับและต้องนำไปจดทะเบียน (มาตรา 1275) ข้อบังคับของสมาคมนั้นอย่างน้อยต้องระบุข้อความที่จะกล่าวต่อไปนี้ (มาตรา 1276) คือ

1. ชื่อสมาคม
2. วัตถุประสงค์ของสมาคม
3. ที่ตั้งสำนักงานใหญ่ของสมาคม
4. ระเบียบรับสมาชิกเข้าสมาคม และระเบียบวิธีกำจัดสมาชิกออกจากสมาคม
5. ระเบียบวิธีจัดการสมาคม โดยมีกรรมสัมปทานหรือกรรมการ หรือวิธีอื่นอย่างใด

การแก้ไขข้อบังคับของสมาคม

ถ้ามิได้มีข้อบังคับของสมาคมบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น ห้ามมิให้แก้ไขเปลี่ยนแปลงหรือเพิ่มเติมข้อบังคับของสมาคม นอกจากที่ประชุมสมาชิกของสมาคมจะได้ลงมติให้แก้ไขหรือเพิ่มเติมข้อบังคับของสมาคมโดยเสียข้างมาก ข้อบังคับของสมาคมที่แก้ไขเปลี่ยนแปลงหรือเพิ่มเติมใหม่ต้องส่งสำเนา 3 ฉบับ ไปจดทะเบียนภายใน 14 วัน นับแต่วันที่ได้ลงมติ (มาตรา 1283) ก่อน จึงจะสมบูรณ์ใช้บังคับได้ (ฎีกาที่ 532/2522)

การจดทะเบียนสมาคม

การจดทะเบียนสมาคมนั้นต้องทำเป็นหนังสือและต้องมีสมาชิกของสมาคมลงลายมือชื่อไม่น้อยกว่า 3 คน กับต้องมีข้อบังคับของสมาคมส่งไปด้วย 3 ฉบับ (มาตรา 1277)

สถานที่จดทะเบียน

การจดทะเบียนนั้น สมาคมตั้งสำนักงานใหญ่ทำกิจการอยู่ ณ ที่แห่งใดในพระราชอาณาเขต ท่านให้จดทะเบียน ณ หอทะเบียนสำหรับที่แห่งนั้น คือไปภายหลังจะแก้ไขข้อความที่ได้จดทะเบียนไว้อย่างหนึ่งอย่างใดก็ดี จะจดทะเบียนข้อความใด ๆ อันบังคับไว้ในลักษณะที่ว่า ให้จดทะเบียนก็ดี ก็ต้องจด ณ หอทะเบียนแห่งเดียวกันนั้น (มาตรา 1278)

ข้อความในการจดทะเบียน

ในการจดทะเบียน ท่านบังคับว่าต้องจดทะเบียนข้อความซึ่งกล่าวต่อไปนี้ คือ

1. ชื่อสมาคม
2. วัตถุประสงค์ของสมาคม
3. ที่ตั้งสำนักงานใหญ่ของสมาคม
4. ชื่อ สำนัก และอาชีวะ ของบรรดาบุคคลซึ่งได้รับมอบหมายเป็นผู้จัดการ (มาตรา 1279)

การอนุญาตและไม่อนุญาตให้จดทะเบียน

ในการขอจดทะเบียนนั้น ถ้าได้แสดงเอกสารและข้อความดังกล่าวไว้ในมาตรา 1276 และ มาตรา 1279 และถ้าปรากฏว่าบุคคลซึ่งได้รับมอบหมายเป็นผู้จัดการของสมาคมนั้น เป็นคนมีหลักฐานสมควร แก่วัตถุประสงค์และฐานะของสมาคมนั้นแล้ว ก็ให้อนุญาตจดทะเบียนได้

แต่ถ้าปรากฏว่าวัตถุประสงค์หรือกิจการของสมาคมใด น่าจะเป็นภัยอันตรายต่อสันติภาพของ ประชาชนก็ดี หรืออาจจะก่อให้เกิดความไม่สงบในบ้านเมืองก็ดี นายทะเบียนไม่รับจดทะเบียนสมาคมนั้นได้ (มาตรา 1280)

การอุทธรณ์คำสั่งไม่รับจดทะเบียนสมาคม

เมื่อนายทะเบียนปฏิเสธไม่รับจดทะเบียน ให้นายทะเบียนมีหนังสือแจ้งไปยังผู้ขอตั้งสมาคม ถ้า ผู้ขอตั้งสมาคมไม่พอใจในคำวินิจฉัยของนายทะเบียน ให้อุทธรณ์คำสั่งนั้นไปยังรัฐมนตรีเจ้าหน้าที่ในการนี้ได้ ภายในสิบห้าวันนับแต่วันที่ได้รับแจ้งความ คำวินิจฉัยของรัฐมนตรีนั้น ท่านว่าเป็นที่สุด (มาตรา 1280 วรรค 3)

ผลของการจดทะเบียนสมาคม

เมื่อใดได้จดทะเบียนสมาคมแล้ว แล่นั้นสมาคมก็ชื่อว่าได้ตั้งขึ้นเป็นนิติบุคคลต่างหากจากบุคคล ทั้งหลายที่รวมเข้าอยู่ในนั้น

ให้พนักงานทะเบียนทำใบสำคัญแสดงการจดทะเบียน ส่งมอบให้แก่สมาคมนั้นฉบับหนึ่ง (มาตรา 1282)

การขออุทธรณ์ของสมาคม

บุคคลทั้งปวงจะตรวจดูเอกสารของสมาคมใด ๆ ที่นายทะเบียนเก็บรักษาไว้ก็ดี หรือต้องการ ใบสำคัญการจดทะเบียน หรือสำเนาเอกสารอย่างหนึ่งอย่างใดของสมาคม ซึ่งจะขอให้นายทะเบียนคัดเป็น สำเนาเต็มความ มีคำรับรอง หรือคัดย่อแต่เนื้อความส่งมอบให้ก็ดี เมื่อใดเสียค่าธรรมเนียมตามข้อบังคับ ซึ่ง เสนาบดีผู้รับผิดชอบในการปกครองท้องที่กำหนดไว้แล้ว ก็ให้ตรวจและขอได้ (มาตรา 1281)

ผู้จัดการของสมาคม

ผู้จัดการสมาคมได้ระบุไว้ในการจัดทะเบียนสมาคม (มาตรา 1297(4)) และเป็นคนมีหลักฐานสมควรแก่วัตถุประสงค์และฐานะของสมาคม (มาตรา 1280 บรรทัดแรก) และผู้จัดการเป็นผู้แทนของสมาคมในกิจการอันเกี่ยวกับบุคคลภายนอก (มาตรา 1285)

การเปลี่ยนผู้จัดการสมาคม

การเปลี่ยนตัวบุคคลซึ่งได้รับมอบหมายเป็นผู้จัดการสมาคมนั้น ต้องแจ้งแก่นายทะเบียนเพื่อจดทะเบียนภายในสิบสี่วันนับแต่วันที่ได้เปลี่ยน

ถ้านายทะเบียนไม่พอใจว่าผู้จัดการใหม่นั้นเป็นบุคคลอันมีหลักฐานสมควรที่จะว่าไว้ในมาตรา 1280 จะไม่ยอมรับจดทะเบียนการเปลี่ยนแปลงนั้นก็ไว้ (มาตรา 1284)

การจัดการสมาคม

บรรดาบุคคลซึ่งได้รับมอบหมายให้เป็นผู้จัดการนั้น ใ้ถือว่าเป็นผู้แทนของสมาคมในกิจการอันเกี่ยวกับบุคคลภายนอก (มาตรา 1285) ความเกี่ยวพันในระหว่างสมาคมกับบุคคล ซึ่งได้รับมอบหมายเป็นผู้จัดการก็ดี กับบุคคลภายนอกก็ดี ท่านให้บังคับตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ ว่าด้วยตัวแทน(มาตรา 1286)

สิทธิของสมาชิกสมาคม

สมาชิกของสมาคมทุกคนชอบที่จะตรวจสอบความเป็นอยู่แห่งกิจการและทรัพย์สินของสมาคมได้ (มาตรา 1287)

เงินบำรุงสมาคมและความรับผิดชอบของสมาชิกเกี่ยวกับเงินบำรุง

ถ้ามีระเบียบจะพึงส่งเงินค่าบำรุงเป็นระยะเวลาอย่างไร ท่านว่าเงินค่าบำรุงนั้น ถึงกำหนดจะต้องใช้เต็มจำนวนเมื่อเริ่มต้นระยะเวลาบำรุงนั้นทุกครั้งไป (มาตรา 1288)

สมาชิกทุกคนจะออกจากสมาคมเมื่อใดก็ชอบที่จะออกได้ แต่ต้องใช้เงินค่าบำรุงและหนี้สินอย่างอื่นที่ค้างชำระอยู่ในขณะนั้นให้เสร็จ (มาตรา 1289)

นอกจากจะไ้มีข้อบังคับบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่นแล้ว ท่านว่าความรับผิดชอบของสมาชิกในสมาคมแต่ละคนจำกัดเพียงจำนวนเงินค่าบำรุงที่สมาชิกนั้นค้างชำระอยู่ (มาตรา 1290)

ผลของมติของสมาคมฝ่าฝืนข้อบังคับหรือกฎหมาย

ถ้าสมาคมลงมติโดยฝ่าฝืนข้อบังคับของสมาคมเองก็ดี หรือฝ่าฝืนต่อกฎหมายก็ดี เมื่อสมาชิกคนหนึ่งคนใด หรือพนักงานอัยการร้องขอ ท่านให้ศาลเพิกถอนมตินั้นเสีย แต่การที่สมาชิกจะร้องขอต่อศาลเช่นนี้ ต้องร้องขอให้เห็นชัดเกินกว่าหนึ่งเดือนนับแต่วันที่ไ้ลงมตินั้น (มาตรา 1291)

นายทะเบียนสั่งปิดประชุมสมาคม

เมื่อมีเหตุสงสัยว่าสมาคมใดจะดำเนินการไม่ชอบด้วยกฎหมาย หรือเป็นภัยอันตรายของสันติภาพของประชาชน นายทะเบียนอาจสั่งให้สมาคมนั้น แจ้งวัน เวลา ประชุมทุกราว มาให้ทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่าสิบสี่ชั่วโมง สมาคมใดมิได้ปฏิบัติตามคำสั่งของนายทะเบียน ท่านว่านายทะเบียนมีอำนาจสั่งให้ปิดประชุมสมาคมนั้นได้ แต่ครั้งหนึ่งไม่ให้เกินสามเดือน (มาตรา 1291 ทวิ)

การอุทธรณ์คำสั่งปิดประชุม

ในกรณีหลังนี้ ผู้จัดการสมาคมอาจอุทธรณ์คำสั่งปิดประชุมนั้นไปยังคณะกรรมการการ ซึ่งรัฐมนตรีเจ้าหน้าที่จะไต่ถามถึงเพื่อการนี้

คณะกรรมการนั้น ประกอบด้วยผู้พิพากษาหนึ่งนาย อัยการหนึ่งนาย และผู้มีไม่ใช่ข้าราชการประจำการหนึ่งนาย ให้ผู้พิพากษาเป็นประธาน (มาตรา 1291 ทวิ วรรค 2,3)

สมาคมเล็กกัน

สมาคมย่อมเล็กกันด้วยเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งกล่าวต่อไปนี้ คือ

1. ถ้ามีข้อบังคับของสมาคมกำหนดไว้ ให้เลิกในกรณีอันใดเมื่อมีกรณีอันนั้น
2. ถ้าตั้งสมาคมขึ้นโดยมีกำหนดการอันใด เมื่อสิ้นกำหนดการอันนั้น
3. ถ้าสมาคมได้ตั้งขึ้นเพื่อทำกิจการอันหนึ่งอันเดียว เมื่อการอันนั้นสำเร็จแล้ว
4. เมื่อที่ประชุมใหญ่แห่งสมาคมได้ลงมติให้เลิก
5. เมื่อสมาคมต้องล้มละลาย
6. เมื่อศาลสั่งให้เลิก
7. โดยนายทะเบียนชักข้อออกจากทะเบียน (มาตรา 1292)

ศาลมีคำสั่งให้เลิกสมาคม

ในกรณีอันใดอันหนึ่งซึ่งจะกล่าวต่อไปนี้ เมื่อพนักงานอัยการหรือบุคคลใด ๆ ผู้มีส่วนได้เสียร้องขอ ศาลจะสั่งให้เลิกสมาคมและตั้งผู้ชำระบัญชีขึ้นคนหนึ่งหรือหลายคนก็ได้ คือว่า

1. ถ้าวัตถุประสงค์ของสมาคมผิดต่อกฎหมาย หรือกลายเป็นผิดต่อกฎหมาย
2. ถ้าจะจัดการสมาคมนั้นต่อไปอีกไม่ได้ ไม่ว่าเพราะเหตุใด ๆ
3. ถ้าปรากฏว่าผู้ซึ่งจัดการสมาคมนั้น เป็นบุคคลอื่นมิใช่ผู้จัดการที่โจ่งทะเบียนไว้ (มาตรา 1293)

นายทะเบียนสั่งให้ชักข้อสมาคมออกจากทะเบียน

ถ้าปรากฏว่าวัตถุประสงค์ หรือกิจการของสมาคมใดกลายเป็นภัยอันตรายต่อสันติภาพของประชาชน กิจ หรืออาจจะก่อให้เกิดความไม่สงบในบ้านเมืองกิตติ นายทะเบียนอาจสั่งให้ชักข้อสมาคมนั้นออกเสียจากทะเบียน (มาตรา 1293 ทวิ)

ในเมื่อนายทะเบียนสั่งให้ชื้อชื่อสมาคมใดออกจากทะเบียนตามบทบัญญัติมาตรา 1293 ทวิ ให้
นายทะเบียนมีหนังสือแจ้งไปให้ผู้จัดการสมาคมทราบ ถ้าผู้จัดการสมาคมไม่พอใจในคำวินิจฉัยของนายทะเบียน
ให้อุทธรณ์คำสั่งนั้นไปยังรัฐมนตรีเจ้าหน้าที่ในการนี้ได้ ภายในสิบห้าวันนับแต่วันที่ได้รับแจ้งความ คำวินิจฉัย
ของรัฐมนตรีให้นับว่าเป็นที่สุด (มาตรา 1293 ตร.)

การชำระบัญชีสมาคม

บทบัญญัติทั้งหลายในลักษณะ 22 หมวด 5 อันว่าด้วยการชำระบัญชีเลิกห้างหุ้นส่วนและบริษัทนั้น
ท่านให้นำมาใช้บังคับในการชำระบัญชีสมาคมด้วยโดยอนุโลม (มาตรา 1294)

ทรัพย์สินที่เหลือจากการชำระบัญชี

เมื่อได้ชำระบัญชีแล้ว ถ้ามีสินทรัพย์เหลืออยู่เท่าใด จะแบ่งให้แก่สมาชิกของสมาคมนั้นไม่ได้
สินทรัพย์ทั้งนั้นจะต้องโอนไปให้แก่บุคคลอื่น ตามที่ได้ระบุไว้ในข้อบังคับของสมาคม หรือถ้าไม่ได้ระบุไว้ก็
ตามแต่สมาคมจะตกลงในที่ประชุมใหญ่ (มาตรา 1295)

ถ้าในข้อบังคับของสมาคมหรือที่ประชุมใหญ่ มิได้ระบุบุคคลใดไว้ให้เป็นผู้รับสินทรัพย์ที่เหลือ
ไว้ ท่านว่าสินทรัพย์ที่เหลือนั้นตกเป็นของแผ่นดิน (มาตรา 1296)

อำนาจรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยผู้รับผิดชอบในการปกครองท้องที่ มีอำนาจที่จะออกกฎข้อบังคับ
เพื่อตั้งสำนักงานจดทะเบียน และเพื่อกำหนดค่าธรรมเนียมที่จะต้องเสียในการจดทะเบียน และมีอำนาจที่จะ
อนุญาตยกเว้นค่าธรรมเนียมการจดทะเบียนแก่สมาคมใด ๆ ใดด้วย เมื่อปรากฏว่าเป็นสมาคมตั้งขึ้นเพื่อ
สาธารณประโยชน์ เช่น เป็นสมาคมทำการกุศล หรือศาสนา เป็นต้น (มาตรา 1297)